

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)

Освітній рівень

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 053 Психологія

Шифр і назва спеціальності

Шифр _____

номер ІНП

Виконала: студентка II курсу, групи ПІмз-22-2 Неоніла КИРИЧУК

Підпис

Ініціали, прізвище

Керівник: доктор філософії з психології, доцент Дарія КАРПОВА

Підпис

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри психології та педагогіки

доктор психологічних наук, професор

_____ Таїсія КОМАР

Підпис

Ініціали, прізвище

_____ 20__ р.

Хмельницький, 2023

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки
Освітній рівень другий (магістерський)
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма освітньо-професійна програма «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри психології та педагогіки
_____ Євген ПОТАПЧУК

підпис

протокол № 5 від 19 грудня 2022 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ Неоніли КИРИЧУК

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Розвиток креативної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки»
Керівник кваліфікаційної роботи: Дарія КАРПОВА, доктор філософії з психології, доцент.

Затверджено наказом ректора університету від 15.серпня 2023 р. № 30

2. Строк подання студентом роботи на кафедру 08 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали звіту з переддипломної практики, комплекс психодіагностичних методик на дослідження креативної компетентності майбутніх соціальних працівників.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): вступ, розділ 1. Теоретичні аспекти дослідження креативної компетентності; теоретичний аналіз поняття репродуктивна поведінка в соціально-психологічних дослідженнях; теоретичний аналіз поняття «креативна компетентність» у контексті психолого-педагогічних досліджень; структура креативної компетентності студентів у процесі фахової підготовки, умови розвитку креативної компетентності студентів, висновки до розділу. Розділ 2. Емпіричне дослідження креативної компетентності майбутніх фахівців; організація та проведення емпіричного дослідження; результати емпіричного дослідження; тренінг «Розвиток креативної компетентності», висновки до розділу; висновки, перелік джерел посилання, додатки.

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання 19 грудня 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапу кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань.	До 02.01.2023 р.	Виконано
2	Визначення методологічних і теоретичних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми.	До 03.03.2023 р.	Виконано
3	Оформлення вступу кваліфікаційної роботи.	До 01.09.2023 р.	Виконано
4	I розділ кваліфікаційної роботи.	До 10.09.2023 р.	Виконано
5	II розділ кваліфікаційної роботи.	До 01.10.2023 р.	Виконано
6	Загальні висновки.	До 01.11.2023 р.	Виконано
7	Оформлення кваліфікаційної роботи.	До 01.12.20213 р.	Виконано
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи.	_____ 2023р.	Виконано
9	Захист кваліфікаційної роботи (відповідно графіку)	_____ 2023 р.	Виконано

Здобувач _____ Неоніла КИРИЧУККерівник роботи _____ Дарія КАРПОВА

АНОТАЦІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Тема кваліфікаційної роботи «Розвиток креативної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки»

Здобувач Неоніла КИРИЧУК

Керівник Дарія КАРПОВА

Кваліфікаційна робота включає 82 сторінки, 6 рисунків, 2 таблиці, перелік джерел посилання із 60 найменувань.

Ключові слова: креативність, творчість, креативна компетентність, особистісна креативність, фахова підготовка.

Об'єкт дослідження – креативна компетентність.

Предмет дослідження - особливості проявів креативної компетентності у майбутніх соціальних працівників.

За результатами дослідження проведено теоретичний аналіз поняття «креативна компетентність» у контексті психолого-педагогічних досліджень, уточнено структуру креативної компетентності студентів у процесі фахової підготовки, з'ясовано умови розвитку креативної компетентності студентів, проаналізовано результати емпіричного дослідження розвитку креативної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, розроблено тренінг «Розвиток креативної компетентності».

Одержані результати можуть бути використані фахівцями в соціальних службах, притулках, реабілітаційних центрах, а також при викладанні дисциплін «Консультування в соціальній роботі», «Психологія особистості», «Вікова психологія».

Дипломник _____ Неоніла КИРИЧУК

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту _____ 2023р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	10
1.1 Теоретичний аналіз поняття «креативна компетентність» у контексті психолого-педагогічних досліджень	10
1.2 Структура креативної компетентності студентів у процесі фахової підготовки.....	19
1.3 Умови розвитку креативної компетентності студентів.....	28
Висновки до розділу.....	36
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	39
2.1 Організація та проведення емпіричного дослідження	39
2.2 Результати емпіричного дослідження	46
2.3 Тренінг «Розвиток креативної компетентності».....	63
Висновки до розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	77

ВСТУП

Сучасний етап розвитку вищої освіти ставить перед студентами нові вимоги, особливо у технічних вищих навчальних закладах. Більше не достатньо набувати лише спеціалізовані професійні знання, щоб стати конкурентоспроможним фахівцем. Нинішня епоха вимагає розвитку особистісних здібностей, які розкривають індивідуальність і творчий потенціал студента. Креативність дозволяє адаптуватися до змінливих умов життя і є запорукою успіху у професійній діяльності. Також вона є важливим чинником особистісного розвитку, забезпечуючи готовність особистості до змін і відмови від стереотипів.

Актуальність дослідження відрізняється низкою ключових аспектів на які слід звернути увагу. Сучасний світ стикається з різноманітними соціальними викликами, такими як безробіття, бідність, міжнаціональна та міжкультурна інтеграція, насильство тощо. Майбутні соціальні працівники повинні мати креативні підходи для вирішення цих проблем та ефективної допомоги своїм клієнтам. Водночас, варто зосередити увагу на змінах в професійних стандартах, оскільки сучасні професійні стандарти в галузі соціальної роботи відзначають важливість розвитку креативних компетентностей, таких як спроможність до інновацій, аналіз складних ситуацій та розв'язання проблем з використанням нестандартних підходів. Неабияку роль грає важливість ефективної роботи з клієнтами. Соціальні працівники вступають у взаємодію з різними групами людей, які мають різні потреби та проблеми. Розвиток креативних компетентностей допомагає знаходити індивідуальні підходи до роботи з кожним клієнтом та забезпечувати більш ефективну підтримку та підготовку майбутніх соціальних працівників. Сучасна реальність швидко змінюється, і соціальні працівники повинні бути готові адаптуватися до нових ситуацій та викликів. Розвиток креативних навичок допомагає їм знаходити інноваційні рішення та

використовувати сучасні технології у своїй роботі. Отже, дослідження процесу розвитку креативної компетентності майбутніх соціальних працівників є актуальним і важливим завданням, що відповідає вимогам сучасного соціального середовища та професійних стандартів.

Актуальність дослідження процесу розвитку креативної компетентності майбутніх соціальних працівників може супроводжуватися деякими суперечностями та викликами. Однією з суперечностей може бути змагання між академічною першістю і практичною реальністю. Деякі студенти можуть стверджувати, що важливіше набувати високі оцінки та теоретичні знання, ніж розвивати креативні навички для подальшої роботи в галузі соціальної роботи. Ще однією суперечністю може бути знаходження балансу між теоретичними знаннями та навичками практичного застосування. Хоча креативність важлива в реальній роботі, студентам також потрібно володіти фундаментальними знаннями. Водночас, актуальність дослідження може супроводжуватися суперечностями, які виникають через різницю у підходах, цілях та обмеженнях у вищій освіті, але розв'язання цих суперечностей може призвести до поліпшення підготовки майбутніх соціальних працівників і підвищення їхньої креативної компетентності. Отже, головною метою вищої професійної освіти сьогодні є підготовка компетентного, кваліфікованого випускника, який здатний не лише застосовувати на практиці знання, вміння і навички, але й приймати оригінальні та нестандартні рішення в професійних ситуаціях. Такий підхід дозволяє студентам бути гнучкими, адаптивними та інноваційними, що є ключовими факторами успіху в сучасному світі.

Об'єкт дослідження – креативна компетентність.

Предмет дослідження - розвиток креативної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження розвитку креативної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз поняття креативна компетентність у психологічній науці.
2. Охарактеризувати структуру креативної компетентності студентів у процесі фахової підготовки, уточнити умови розвитку креативної компетентності студентів.
3. Емпірично дослідити розвиток креативної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.
4. Розробити тренінг «Розвиток креативної компетентності».

Гіпотеза дослідження: в основу дослідження покладено припущення про те, що з'ясування структури та умов розвитку креативної компетентності студентів сприятиме можливості ґрунтовно дослідити особливості розвитку креативної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки та розробити тренінг «Розвиток креативної компетентності».

Методи дослідження:

- теоретичні: аналіз наукової літератури, інтерпретація, аналогія, моделювання особистісно-орієнтованої діяльності, узагальнення на рівні встановлення закономірностей, проектування, моделювання, теоретичне узагальнення результатів дослідження;
- емпіричні: спостереження, анкетування, інтерв'ювання, Методика вивчення соціальної ідентичності, Методика вивчення особистісної ідентичності, Методика вивчення гендерної ідентичності, Методика вивчення професійної ідентичності, Методика вивчення міжособистісної ідентичності;
- методи кількісної та якісної обробки даних.

Практичне значення роботи полягає в розробці комплексу методик, що дозволяють емпірично дослідити розвиток креативної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки, а також в розробці тренінгу «Розвиток креативної компетентності». Результати дослідження можуть бути використані фахівцями в соціальних службах, притулках, реабілітаційних центрах, а також при викладанні дисциплін «Консультування в соціальній роботі», «Психологія особистості», «Вікова психологія».

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось на базі структурного підрозділу «Психологічна служба» Хмельницького національного університету. Загальну вибірку досліджуваних склали 10 викладачів і 56 майбутніх фахівців.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні та практичні положення дослідження були апробовані на міжнародній конференції. За результатами дослідження опубліковано тези «Формування креативної компетентності майбутніх соціальних працівників у контексті сучасних вимог до професійної діяльності» та статтю «Роль творчого мислення у професійній діяльності соціальних працівників».

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів та висновків до них, загальних висновків і списку використаних джерел (60 найменувань). Основний зміст магістерської роботи викладений на 83 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1.1 Теоретичний аналіз поняття «креативна компетентність» у контексті психолого-педагогічних досліджень

Творча особистість, розвиток творчого мислення та умови для творчої реалізації завжди були основними аспектами у педагогічній теорії та практиці. Креативність, творчість, творчі здібності та творча діяльність стали предметом багатьох досліджень як вітчизняних (І. Волощук, С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Клименко, Є. Лузік, С. Максименко, В. Моляко, В. Роменець, О. Савченко тощо), так і зарубіжних (Дж. Гілфорд, Ч. Спірмен, К. Роджерс, Е. Торренс, А. Крафт, Л. Виготський, Я. Пономарьов, М. Холодна, А. Хуторський та ін.).

Філософські аспекти творчості були розглянуті в роботах І. Канта, М. Кагана, Б. Кедрова, К.-Г. Юнга, В. Соловйова, М. Хайдеггера та ін. Основи розвитку креативності особистості були викладені в працях В. Андрєєва, В. Загвязинського, І. Калошина, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна. У сучасних наукових дослідженнях обґрунтована ідея вивчення творчості як механізму розвитку (С. Максимов, Я. Пономарьов, Е. де Боно), а також висвітлено структуру та зміст творчої навчально-пізнавальної діяльності (І. Лернер, П. Підкасистий) та розвиток особистості через творчу самореалізацію у креативній освіті (М. Зіновкіна, В. Риндак, А. Хуторський).

Креативність була предметом досліджень таких вчених, як Дж. Гілфорд, С. Медник, К. Тейлор, Е. Торренс, що представляють певний напрям досліджень у психології, відомий під назвою «креативність».

Вивчення виникнення, природи, закономірностей, етапів творчого процесу та шляхів його реалізації протягом століть було предметом інтересу

для багатьох вчених. У давньому світі, за Платоном, вважалося, що людина отримує натхнення та творчі ідеї від богів, і вона є посередником між ними і світом людей. Водночас, Аристотель вбачав натхнення як результат розумових асоціацій людини.

В сучасному світі, особливо в сфері професійної діяльності, термін «креативність» став більш популярним, хоча деякі дослідники вважають терміни «творчість» і «креативність» синонімічними. Але існують відмінності у їх змісті. Творчість відноситься до процесу творчої діяльності, спрямованого на створення чогось нового, нестандартного, незвичайного, при цьому не обов'язково вимагає наявності кінцевого результату. Креативність же фокусується на процесі, спрямованому на досягнення конкретного результату. Креативність - це здатність створювати, здатність до творчих результативних дій, що призводять до нового, незвичного бачення проблеми чи ситуації.

Також важливо відзначити, що поняття «креативність» виникло з англійського слова «creative», що означає «творчий» або «створюючий». У французькій та німецькій мовах також існують різні терміни для позначення творчості і креативності, що підкреслює їх різницю у змісті.

Отже, творчість та креативність є двома різними, але пов'язаними поняттями, які взаємодоповнюють одне одного. Творчість спрямована на процес творення, в той час як креативність визначається як здатність досягати творчих результатів та створювати нові ідеї.

У педагогічному словнику креативність визначається як рівень творчої обдарованості та здатність до творчості, що є стійкою характеристикою особистості.

Термін «креативність» був вперше використаний Д. Симпсоном у 1922 році, і він позначав здатність особистості відмовлятися від стереотипів у мисленні. Починаючи з 60-х років ХХ століття, креативність стала предметом досліджень у психології та педагогіці.

Експериментальні дослідження Г. Гарднера показали, що креативні здібності не обов'язково корелюють з високим рівнем загального інтелекту, а натомість мають тісний зв'язок зі специфічними видами інтелекту, такими як лінгвістичний, логіко-математичний, просторовий, тілесно-кінестетичний і т.д.

Креативна особистість, згідно з В. Андрієвською, характеризується відкритістю до нового досвіду, тобто дивергентним мисленням, коли пошук відбувається по різних напрямках і не підпорядковується єдиній логіці (на відміну від конвергентного мислення, коли зусилля спрямовані на знаходження одного правильного рішення).

Ф. Баррон та Д. Харрінгтон у своєму дослідженні креативності зробили такі узагальнення: креативність - це здатність адаптивно реагувати на потребу в нових підходах та продуктах. Створення нових творчих продуктів залежить від особистості творця та сили його внутрішньої мотивації.

Креативний процес, креативний продукт та креативна особистість характеризуються оригінальністю, спроможністю, валідністю, адекватністю завданню, а також естетичністю, екологічністю, оптимальністю за формою, правильністю і оригінальністю в певний момент.

Креативні продукти можуть бути різні: нові рішення у математиці, хімічні відкриття, музика, мистецтво, філософські або релігійні системи, інновації у юриспруденції, рішення соціальних проблем тощо.

В аналізованих визначеннях креативності можна виділити три групи:

Автори, які підкреслюють когнітивну природу креативності, такі як Т. Сімон, Ч. Спірмен, Дж. Гілфорд, Ф. Гальтон, Е. Торренс тощо. Вони розглядають креативність як здатність формувати зв'язки між різними ідеями або як дивергентне мислення.

Автори, які акцентують важливість поєднання високого інтелекту, мотивації та рис характеру для досягнення високого рівня креативності, такі як К. Кокс, Д. Богоявленська тощо.

Деякі дослідники, такі як А. Морозов, О. Дьяченко, М. Холодна, визначають креативність як здатність індивіда створювати оригінальні цінності, приймати нестандартні рішення і виходити за межі відомого.

У цих визначеннях креативності виокремлені різні підходи та аспекти розуміння цієї поняття.

Автори визначень другої групи (У. Дафф, Е. Тулуз, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Антонішина та ін.) зосереджують увагу на особистісному аспекті креативності та підкреслюють значення здібностей, потенціалу і самоактуалізації особистості. Вони розглядають креативність як особистісну якість, що базується на потенційних можливостях індивіда. Згідно з А. Маслоу, креативність є засобом реалізації потенціалу (самоактуалізації) та пов'язується з такими характеристиками, як прийняття себе і свобода духу. Л. Мітіна та А. Смірнов бачать креативність як специфічну здатність, що обумовлена наявністю і поєднанням різних особистісних якостей. М. Кашапов і В. Шадриков підкреслюють інтегральний характер креативності, як якості, що об'єднує когнітивний і особистісний аспекти особистості.

Третю групу визначень становлять ті, в яких дослідники враховують соціальний аспект креативності, звертаючи увагу на вплив середовища на формування, розвиток і виявлення креативності. Ф. Баррон, Д. МакКіннон, Р. Стернберг вбачають креативність як здатність створювати оригінальний і нестандартний продукт, який задовольняє потреби оточуючої дійсності. Т. Любарт розглядає креативність як результат взаємодії когнітивних, мотиваційних та середовищних факторів.

Підсумовуючи думки науковців, можна зазначити, що креативність має інтегративний характер і нерозривно пов'язана з інтелектуальною, емоційною, рефлексивною, вольовою, мотиваційною і діяльнісною сферами особистості.

Розглянемо деякі підходи до визначення сутності феномену «креативність», які відрізняються від позицій вчених, зазначених вище.

Х. Раджей висловив оригінальний погляд на сутність креативності, визначивши її як розумову здібність до створення нової ідеї у будь-якій сфері. З такого підходу креативність стає навичкою, що може бути розвинута за допомогою різних методів, а не лише отриманим знанням чи науковою діяльністю. Отже, креативність – це сталість здатності генерувати новаторські ідеї незалежно від обставин [17].

Варто відзначити ідею І. Мелік-Гайказян, яка розглядає креативність як здатність створювати щось нове і унікальне, але це створення базується на сприйнятті та використанні того, що створили інші. Ця здатність формується протягом тривалого процесу навчання, виховання та розвитку, дозволяючи особистості генерувати оригінальні ідеї [11, с. 185].

Цікавим є погляд О. Дунаєвої, яка вбачає творчість як свідому активну діяльність, спрямовану на відтворення та перетворення явищ дійсності. Креативність в цьому контексті виступає як здатність особистості вирішувати проблеми та використовувати оптимальні можливості для створення нових, оригінальних продуктів ідей, що мають соціальне значення [8, с. 140].

З точки зору професійної педагогіки, І. Брякова описує креативність як творчу здатність до прийняття і створення нового, нестандартного мислення та генерування великої кількості оригінальних, значущих і корисних ідей. Ця здатність визначає готовність особистості до змін та відмови від стереотипів, допомагає знаходити оригінальні рішення в ситуаціях невизначеності і стає внутрішнім ресурсом, що сприяє успішному самовизначенню в суспільстві. Креативні люди, спрямовані на творчість і самореалізацію, психологічно готові до інновацій у професійній діяльності і менше схильні до професійного «вигорання» [2].

За словами Л. Єрмолаєвої-Томіної, креативність як якість особистості формується під впливом соціального середовища, ціннісних орієнтацій, вимог до людини, організації інформаційного потоку і цільової спрямованості усіх видів діяльності, включаючи навчальну [9].

Р. Кириченко визначає креативність як особистісну якість, що ґрунтується на потенційних можливостях кожної людини, актуалізації потреби бути неповторною індивідуальністю, вільною в творчості та здатною поєднувати індивідуальні та соціально значущі інтереси шляхом створення власних творчих продуктів [10].

В. Шадріков, розглядаючи креативність з погляду проблемних ситуацій, характеризує її як здатність ефективно вирішувати безліч завдань у постійно змінних обставинах, а також як сукупність компетенцій, таких як вміння висловлювати свої потреби та інтереси, знаходити інші джерела інформації, приймати рішення в різних ситуаціях та генерувати оригінальні шляхи вирішення проблеми [43].

Підсумовуючи погляди дослідників, креативність вважають цілісною, інтегративною властивістю особистості, що пов'язана з мотивацією, емоціями, компетентністю та гнучкістю (Т. Баришева, Ю. Жигалов). Вона проявляється в творчому (дивергентному) мисленні (Дж. Гілфорд, К. Тейлор, Е. Торренс), ініціює несподівані продуктивні акти з урахуванням соціальної взаємодії (Д. Джонсон). Креативність визначається як здатність до творчості (Дж. Гілфорд, І. Брякова), відмова від стереотипних способів мислення (Р. Сімпсон, Е. Торренс) та здатність приносити новаторські ідеї в процесі вирішення нових проблем (М. Воллах). Вона проявляє творчий потенціал через проблематизацію звичайних ситуацій (К. Роджерс) та здатність створювати якісно нові або продуктивно перетворювати об'єкти (В. Козленко). Креативність також охоплює не тільки виконання діяльності на високому рівні, а й її вдосконалення і розвиток (Д. Богоявленська).

Креативність та творче мислення є необхідними складовими професійної компетентності будь-якого фахівця. Креативна компетентність відображає творчий характер діяльності людини і, за словами Т. Воробйової, має такі аспекти: готовність до творчості у різноманітних умовах сучасної культури, оволодіння різними "мовами" творчості з різних галузей, опанування навичками і вміннями, необхідними для реалізації задуманих ідей [4].

В структурі креативної компетентності особистості, визначеної Ф. Шаріповим, виокремлюються наступні якості: здатність до творчості і вирішення проблем; винахідливість; гнучкість і критичність розуму; інтуїція; самобутність; впевненість у собі; здатність ставити і вирішувати нестандартні завдання; аналітичні та синтетичні навички; передбачення; емоційно-образні якості, такі як натхненність і емоційний підйом у творчих ситуаціях; фантазія та уява; здатність до емпатії; розкутість думок, почуттів і рухів; здатність бачити відоме в незнайомому; здатність подолати стереотипи; формулювання гіпотез і конструювання їх доказів; схильність до ризику та прагнення до свободи [14].

Таким чином, креативна компетентність включає в себе мотиви, цілі, ціннісні орієнтації, знання, вміння і навички. Кожен з цих компонентів виявляє креативність на різних рівнях діяльності.

Проведений огляд різних наукових підходів до розуміння креативної компетентності допомагає уточнити цю категорію як здатність особистості до гнучкості, варіативності та інноваційного мислення, яка передує процесу творчої дії. Креативність не є вродженою властивістю індивіда, а розглядається як особистісна якість, що може бути сформована за допомогою специфічних умов виховання та навчання. Зокрема, важливими умовами є розвиток особистості, мотивація до творчої діяльності та надання свободи індивідуальності.

Наукове тлумачення поняття «креативна компетентність» дозволяє визначити цей феномен як складне особистісне утворення, що охоплює сферу інтелекту, емоцій, моральних цінностей та дозволяє переносити набуті компетенції з однієї сфери життєдіяльності в іншу на новому, інтегративному рівні з метою досягнення нових цілей або розв'язання складних завдань.

1.2 Структура креативної компетентності студентів у процесі фахової підготовки

Науково-категоріальний аналіз феномена, що вивчається, показав наявність наступних визначень терміну «креативна компетентність». І.Є. Брякова визначає креативну компетентність як інтегральну багатофакторну якість особистості, що зумовлює розвиток та саморозвиток творчих здібностей. Креативна компетентність, будучи самостійним особистісним утворенням, перебуває у складних діалектичних зв'язках із професійною компетентністю, можуть як збігатися, і розходитися один з одним [41]. Тієї ж думки дотримується Н. Тимофєєва. До визначення «креативна компетентність» дослідник включає основні сутнісні характеристики креативності [45].

Результати досліджень наукових робіт підтверджують наявність різних підходів до визначення складових креативної компетентності фахівця. Дослідники розглядали цю проблему в різних контекстах, аналізуючи особливості процесу формування креативності на різних стадіях життя та в різних соціальних групах.

Наприклад, були проведені дослідження, присвячені розвитку креативності у дітей старшого дошкільного віку, де науковці як В. Антонішина та К. Каз досліджували цей процес [8]. Також увагу зосереджували на учнях основної школи, де вчені, включаючи Д. Бережанську та Т. Воробйову, вивчали аспекти формування креативності.

Крім того, було досліджено формування креативності як складової професійної компетентності студентів. Дослідники, як О. Пилищук [47], звертали увагу на цей аспект. Також відзначено важливість розвитку креативності в майбутніх інженерів, дизайнерів та в інших професійних групах [46].

Креативну компетентність розглядали і в контексті освітньої системи інноваційного суспільства, такі дослідники, як Н. Малахова та О. Бесарабова, [20]. Також вивчали формування креативної компетентності вчителів-предметників, різні науковці, включаючи В. Валюка, І. Гриненка, Л. Дерев'яну та інших [29].

Отже, наукові дослідження надають різнобічний погляд на процес формування креативності в різних групах осіб та в різних сферах життя.

На думку Л. Вотякова, креативна компетентність - це інтегративна якість особистості фахівця, що складається з сукупності виявлених компетенцій. Креативну компетентність вона відносить до ключових компетенцій, що визначають компетентність, що відповідає найбільш широкому спектру специфіки, тобто найбільш універсальним за своїм характером і ступенем застосовності, що є досить професійними, оскільки затребувані всіма професіями [35].

А. Давтян представляє креативну компетентність як особистісне утворення, що включає систему знань, умінь і навичок, ерудицію в тій чи іншій галузі, що дозволяють ефективно і творчо діяти в різних ситуаціях [15].

Креативна компетентність – складне особистісне утворення, куди входять інтелектуальні, емоційні, моральні та інші набуті знання, вміння і навички, що дозволяє на принципово новому, інтегративному рівні переносити набуті компетентності з однієї галузі життєдіяльності в іншу, з метою досягнення принципово нового результату діяльності на принципово новому якісному рівні.

Проаналізувавши погляди вчених на зміст поняття «креативна компетентність», виділимо його сутнісні ознаки:

□ інтегративне особистісне утворення, що включає систему інтелектуальних, емоційних, вольових, мотиваційних, рефлексивних і моральних якостей, набутих узагальнених знань, умінь, навичок, ерудицію та досвід, необхідних для творчості;

□ самостійне доповнення системи знань, прагнення самовдосконалення;

обумовлює теоретичну та практичну готовність адаптивно застосовувати отримані знання, переносити набуті компетентності з однієї галузі життєдіяльності в іншу, діяти творчо та ефективно у різних ситуаціях, вирішувати різні завдання, виконувати діяльність на принципово новому якісному рівні, здатність до творчості, прояв нестандартного мислення, генерування та корисних ідей;

□ складається з сукупності компетенцій і знаходиться у складних зв'язках з іншими компетентностями, є універсальною за своїм характером та ступенем застосування, затребувана у всіх професіях.

На основі науково-категоріального аналізу та вищевикладених сутнісних ознак креативної компетентності нами уточнено визначення даного поняття.

Креативна компетентність – це системне, інтегративне та динамічне утворення особистості студента, що має багатокomпонентну будову і включає знання, вміння, навички, особисті якості та досвід, що дозволяють генерувати безліч оригінальних, нестандартних ідей у вирішенні професійних та життєвих завдань, готовність студента діяти творчо в різних ситуаціях.

На підставі цього визначення креативної компетентності студентів виділимо її структурні компоненти. У науковій літературі поняття «структура» розуміється по-різному: як будова та внутрішня форма

організації, що виступає як єдність стійких взаємозв'язків між її компонентами, а також законів даних взаємодій.

Думки авторів щодо структури креативної компетентності різняться: одні визначають її як сукупність знань, умінь та навичок, інші розуміють це поняття практично синонімічно з поняттям «професіоналізм».

З розглянутих нами визначень поняття «компетентність» очевидно простежується і впливає необхідність включення до її структури творчих характеристик, що забезпечують здатність до актуалізації та застосування знань і умінь у нових галузях для вирішення проблем, здатність самостійно приймати рішення.

Різні автори також включають до складу компетентності: готовність і здатність до діяльності, ряд особистісних якостей; компетенції, що мають на увазі здатність та готовність пізнання, образи поведінки, необхідні для виконання діяльності; здібності та вміння виконувати необхідні трудові функції.

У своєму дослідженні щодо загальної компетентності майбутніх фахівців А. Дунюшин визначає певні аспекти структури цього поняття з педагогічної точки зору. Він робить наступні висновки: а) компетентність може бути сприйнята як характеристика особистості в контексті певного виду діяльності; б) зміст компетентності залежить від мети, структури та особливих вимог професійної практики; в) важливою передумовою компетентності є вольовий потенціал особистості, комунікативні навички, інтелектуальні здібності, взаємовідносини, мотиваційні чинники та спрямованість особистості; г) компетентність забезпечує відповідність суб'єкта діяльності самій діяльності, професійній групі та предмету діяльності [19].

Спільною характеристикою для всіх компетентностей, як підкреслює І. Зимня, є п'ять складових: 1) готовність проявити компетентність (мотиваційний аспект); 2) знання методів, прийомів та способів виконання

завдань, розв'язання проблем, виконання правил та норм поведінки, іншими словами, володіння змістом компетентності (когнітивний аспект); 3) практичний досвід вияву компетентності в різних життєвих, соціальних та професійних ситуаціях (поведінковий аспект); 4) відношення до процесу, змісту та результатам компетентності, особистісне сприйняття значущості (ціннісно-смісловий аспект); 5) емоційно-вольова регуляція прояву компетентності в діяльності (емоційно-вольовий аспект) [27].

М. Ільязова також поділяє цю точку зору і вказує, що кожна компетентність фахівця має п'ять складових: здібності, когнітивний (знання), мотиваційний, аксіологічний (ціннісні установки особистості), конативний (вміння, практичний досвід діяльності), емоційно-вольовий (регуляція поведінки). Вона розглядає компетентність майбутнього фахівця як сукупність загальних (для всіх випускників вищих навчальних закладів) та спеціальних (для конкретної сфери професійної діяльності) компетентностей, а також можливість виділення соціально-психологічних та професійних компетентностей у кожній групі [35].

Є.В. Бондарєва виділяє такі компоненти структури компетентності:

□ функціональний: система набутих знань, навичок, соціальних функцій, певний стиль мислення;

□ мотиваційний: мотиви, цілі, потреби, ціннісні настанови та їх актуалізація;

□ рефлексивний: навички самоконтролю, самоаналізу, прогнозування результатів своєї діяльності;

комунікативний: здатність до успішної міжособистісної взаємодії [38].

С. Хазова структуру компетентності представляє у двох видах. Психологічний (дозволяє чітко визначити показники та критерії сформованості компетентності): сукупність когнітивно-інтелектуальних (знання, уміння, навички) та діяльнісно-поведінкових (досвід діяльності, поведінки та спілкування) компонентів. Функціонально-змістовний -

сукупність компетентностей коонкретного виду діяльності, спілкування, поведінки (різні види професійної діяльності, предметні галузі соціальної взаємодії) [45].

На думку І. Брякова креативна компетентність поєднує когнітивний, мотиваційний, операційний, рефлексивний та аксіологічний компоненти, що сприяють продуктивному вирішенню життєвих та професійних завдань, досягати максимальної ефективності, результативності та успішності. Структуру креативної компетентності філолога автор розкриває через специфічні креативні компоненти таких компетенцій: філологічної (літературознавчої, мовної та лінгвістичної), культурологічної, психолого-педагогічної, методичної [40].

О. Соловйова та Л. Халілова у структурі креативної компетентності виділяють такі якості: здатність до творчості, вирішення проблемних завдань; винахідливість; гнучкість і критичність розуму, інтуїцію, самобутність та впевненість у собі; здатність ставити та вирішувати нестандартні завдання, здатність до аналізу, синтезу та комбінування, здатність до перенесення досвіду; емоційно-образні якості: одухотвореність, емоційне піднесення у творчих ситуаціях; асоціативність, уяву, почуття новизни, чуйність до протиріч, здатність до емпатії; проникливість, вміння бачити знайоме у незнайомому; подолання стереотипів; схильність до ризику, прагнення свободи [45].

Сучасні українські дослідники (В. Боксгорн, Л. Мороз, І. Гриненко, О. Куцевол, І. Подорожна, В. Фрицюк та ін.) вивчають креативність та креативну компетентність вчителів різних спеціалізацій. Процес визначення структури цього явища залишається суперечливим та іноді протилежним.

Л. Мороз, при дослідженні креативності вчителів іноземних мов, поділяє креативну компетентність на кілька компонентів: когнітивний (інтелектуальний), мотиваційно-ціннісний, конативний (дійовий) та діяльнісний [22]. Когнітивний компонент проявляється в ініціативному й

творчому підході до комунікативної та навчальної діяльності; оригінальності у виконанні завдань та проектів; гнучкості й кмітливості; підпорядкуванні дослідженню; інтуїції; знанні теорії креативності; вмінні аналізувати, узагальнювати й оцінювати ідеї; уяві та дивергентному мисленні.

Також важливою є чутливість до проблем, вміння використовувати метафори й асоціації для вираження думок, уміння переносити знання з одного контексту в інший, та інші якості з певним акцентом на професійні аспекти (наприклад, вербальна креативність, семантична гнучкість, творчість у складанні текстів тощо).

Конативний компонент (особистісний, емоційно-афективний) включає ключові особистісні риси, такі як наполегливість (готовність подолати труднощі), терпимість до різних точок зору, відкритість до нового досвіду, індивідуалізм (незалежність, нетрадиційні рішення), готовність до ризику, самоприйняття, домінування, впевненість у собі, вирішення проблемних завдань, винахідливість, уміння подолати стереотипи, а також емоційно-образні якості, такі як одухотвореність, емоційний підйом у творчих ситуаціях, здатність до емпатії, проникливість, та бажання до вільності.

Мотиваційно-ціннісний компонент включає мотивацію для самовдосконалення у навичках мови, здатність розглядати можливості для саморозвитку, ставлення до діяльності як до можливості для самореалізації, інтерес до проблемних завдань та ситуацій комунікації, позитивне ставлення до розвитку творчих здібностей, і внутрішній бажання до нового та самореалізації в діяльності.

Діяльнісний компонент (практично-діяльнісний) включає набір навичок, таких як дослідницькі, організаторські та проектувальні, що дозволяють застосовувати креативні методи формування педагогічних знань та вмінь, впроваджувати творчі підходи у практику, планувати самостійну творчу роботу та навчально-творчі завдання.

Під час аналізу структури креативності майбутніх учителів гуманітарного напрямку, І. Гриненко виділяє п'ять компонентів: мотиваційний, емоційно-ціннісний, когнітивний, конативний та результативний [26]. За думкою цього дослідника, мотиваційний компонент означає розвиток мотивації до досягнення успіху і подолання страху перед невдачею, когнітивний – засвоєння знань щодо психолого-педагогічних аспектів креативності (процесу, особливостей особистості та кінцевого результату), конативний – застосування методів генерації та аналізу ідей, емоційно-ціннісний – сприяння розвитку стану психофізіологічної взаємодії та формування ціннісних орієнтацій через осмислення поняття культури, результативний – створення креативного навчального продукту, такого як текст [46]. Нам здається, що ця визначена структура досить універсальна та може бути застосована на різних спеціальностях з можливими корекціями у компоненті результату.

Структура креативної компетентності, представлена Ю. Бистровою, є найбільш відповідною до об'єкта нашого дослідження. Вчений виділяє шість компонентів креативної компетентності студентів вищої школи. Перший компонент - когнітивний - надає можливість отримувати нові теоретичні знання в процесі активної пошуково-пізнавальної діяльності. Другий - вольовий - спрямований на розвиток вмінь подолати зовнішні та внутрішні перешкоди для досягнення навчальних цілей, включаючи незалежність, наполегливість та здатність до ризику. Третій - емоційний - регулює та оптимізує діяльність студента на свідомому та підсвідомому рівнях, включаючи чутливість, експресивність та терпимість до протиріч. Четвертий - мотиваційний - спрямовує особистість на мобілізацію для майбутньої діяльності, включаючи самореалізацію, мотивацію успіху та ціннісні орієнтації. П'ятий - діяльнісний - об'єднує знання та вміння особистості для виконання навчальних завдань та знаходження нестандартних рішень в нетрадиційних ситуаціях. Шостий - рефлексивний - дозволяє об'єктивно

оцінити себе та діяльність, контролювати себе та критично оцінювати досягнене [14].

Після аналізу перерахованих підходів до структури креативної компетентності, ми прийшли до висновку, що серед сучасних дослідників не існує узгодженої точки зору на це питання.

На основі узагальнення та систематизації наукової літератури ми уточнили теоретичну модель структури креативної компетентності студентів, яку бачимо у єдності наступних взаємопов'язаних компонентів.

1. Емоційний компонент передбачає емоційне регулювання та оптимізацію діяльності на свідомому та несвідомому рівнях. Цей компонент включає: силу інтуїції, емоційну поінформованість, управління своїми емоціями, емпатію, імпульсивність, емоційну чутливість.

2. Когнітивний компонент виражає набуття необхідних теоретичних знань у процесі активної пошуково-пізнавальної діяльності, зверненої до різних галузей та джерел знань та наявність інтелектуальних якостей. Представлені такими складовими: уява, гнучкість пізнавального контролю, пізнавальні потреби, інтелект, концептуалізація, складність, діапазон еквівалентності, толерантність до нереалістичного досвіду, уявлення про природу людини, синергію.

3. Рефлексивний компонент відображає оцінку своїх можливостей та здібностей, віру у свої сили. Він включає: рефлексивність, компетентність у часі, прийняття агресії, самоприйняття, самоповагу, супер-Его, впевненість у собі, зарозумілість, сенситивність.

4. Вольовий компонент відображає подолання внутрішніх та зовнішніх перешкод для досягнення мети. Сюди входять схильність до ризику, сила Я, сміливість, підтримка.

5. Поведінковий компонент реалізує сукупність знань, умінь, навичок, творчого досвіду та особистісних якостей у діяльності; містить набір дій, операцій та методів, з допомогою яких здійснюється досягнення

усвідомленої мети. Складовими цього компонента є: спонтанність, практичність/мрійливість, консерватизм/радикалізм, стриманість / експресивність, жорсткість, чутливість, дипломатичність, тривожність

6. Мотиваційний компонент активізує, налаштовує та мобілізує особистість на майбутню діяльність. Цей компонент включає: допитливість, мотивацію до успіху, самомотивацію, ціннісні орієнтації, его-напруженість.

Таким чином, проаналізувавши наукові роботи, виявлено, що креативна компетентність, маючи багатокomпонентну будову, відрізняється характерними сутнісними ознаками, що відображають її змістовну (цілісність, усвідомленість, рефлексивність, застосування знань, умінь, навичок, готовність до діяльності) та процесуальну сторони.

1.3 Умови розвитку креативної компетентності студентів

Аналіз умов розвитку креативної компетентності студентів є важливим етапом в освітньому процесі з кількох ключових причин. По-перше, це оптимізація навчального процесу, адже аналіз умов дозволяє виявити сильні та слабкі сторони підходів до розвитку креативності учнів. Це допомагає фахівцям адаптувати програми, методики та завдання так, щоб більше сприяти розвитку креативних здібностей. По-друге, це індивідуалізація навчання, оскільки аналіз допомагає виявити різні рівні креативності серед студентів та їхні індивідуальні потреби. Це дозволяє налаштовувати навчальний процес так, щоб найбільше розвивати креативний потенціал кожного студента.

Серед причин дослідники також виділяють стимулювання інтересу. Стверджуючи, що аналіз умов допомагає зрозуміти, які завдання, методики та вправи найбільше зацікавлюють студентів та сприяють їхньому активному розвитку. В свою чергу це сприяє більш ефективному залученню студентів до навчального процесу.

Аналізуючи останні напрацювання з досліджуваної теми, слід звернути увагу на інтеграцію аналізу умов розвитку креативності, яка допомагає виокремити конкретні навички, які необхідно розвивати для підвищення креативного потенціалу студентів. Це може включати навички мислення «за рамки», здатність до інновацій, вирішення нетривіальних завдань тощо. Неабияку роль серед причин належить підготовці до викликів сучасності. Креативність є ключовою компетентністю в сучасному світі, де вимагається постійне знаходження нових рішень, адаптація до змін та здатність долати нетривіальні ситуації. Аналіз умов розвитку креативності допомагає студентам краще підготуватися до таких викликів. Досить важливою причиною є саме розвиток особистості, адже креативність сприяє особистісному зростанню, розширенню горизонтів та самореалізації. Аналіз умов розвитку креативності допомагає створити сприятливе середовище для цього процесу. Цілком логічним є підвищення конкурентоспроможності, оскільки креативність є цінною якістю на ринку праці. Студенти, які розвивають креативність, мають більше шансів бути знайденими роботодавцями та вирішувати завдання більш ефективним чином.

Отже, аналіз умов розвитку креативної компетентності студентів є необхідним для створення оптимальних умов навчання, що сприяють розвитку креативних здібностей та підготовці майбутніх лідерів інноваційного світу.

Багато зарубіжних науковців та практиків досліджували умови, які сприяють розвитку креативності серед студентів та учнів. М. Коузміх, відомий американський психолог та педагог, який досліджував розвиток творчості у дітей. Він розробив концепцію «двійкової системи творчості», яка відображає здатність до експресії (продуктивної творчості) та здатність до адаптації до нових ситуацій (адаптивної творчості). Він також виділяв важливість стимулюючого середовища для розвитку творчості. Американська психологиня Т. Амабіле, яка вивчала мотивацію, творчість та

процес створення, підкреслює важливість внутрішньої мотивації для розвитку креативності та наголошує на необхідності допомагати студентам вірити в свою здатність до творчого виразу. К. Робінсон активно досліджує питання розвитку креативності та інновацій у навчанні. Він виступає за зміни у системі освіти, щоб надати більше простору для креативності та індивідуального розвитку. Польський педагог, дослідник і практик М. Груміцьки, який зосереджується на розвитку креативності та критичного мислення у навчанні, створив концепцію «спільного навчання», яка сприяє активній взаємодії та співпраці серед студентів [14]. Дж. Кауфман: спеціалізується на дослідженні креативності, особливо в контексті освіти. Він досліджує різноманітні аспекти креативності, включаючи мотивацію, культурний контекст та вплив оточення на розвиток творчих здібностей [54].

Це лише кілька прикладів науковців та практиків, які досліджували умови розвитку креативності. Багато інших дослідників також внесли важливий внесок у цю область, допомагаючи зрозуміти, як навчання та оточення можуть сприяти розвитку творчого потенціалу у студентів та учнів.

Розвиток креативної компетентності студентів вимагає створення специфічних умов, які сприяють їхньому творчому потенціалу. Проаналізувавши напрацювання як теоретичного, так і практичного значення ми систематизували ключові умови, які сприяють розвитку креативності (рис.1.1.)

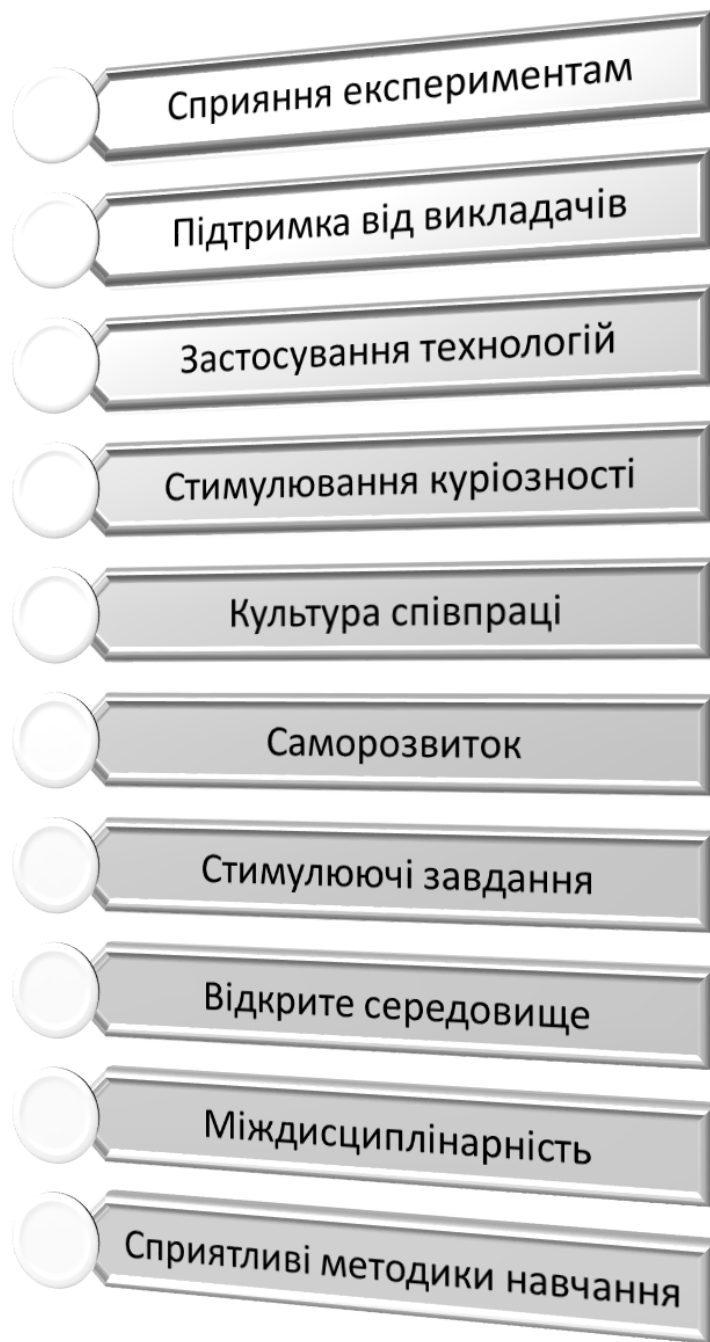

Рисунок 1.1 – Умови розвитку креативної компетентності

Ці умови можуть бути реалізовані в навчальних програмах, методиках викладання та організаційних аспектах університетського навчання для ефективного розвитку креативності серед студентів. Проаналізуємо ці умови. «Відкрите середовище» в контексті розвитку креативності студентів означає створення атмосфери, де студенти вільно можуть висловлювати свої думки,

ідеї та концепції, без обмежень та страху перед критикою. Ця умова включає в себе:

- ✓ Відкритість до ідей: Педагоги та оточення сприяють різноманітності ідей, навіть якщо вони відрізняються від традиційних підходів.

- ✓ Збагачення обговорень: Студенти можуть вільно обговорювати ідеї, пропонувати альтернативні підходи та запитання, що стимулює взаємодію.

- ✓ Заохочення критичного мислення: Вільне висловлювання думок сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей.

- ✓ Відсутність страху перед помилками: Студенти відчують, що можуть експериментувати та ризикувати без страху перед невдачами.

- ✓ Різнобічність: Всі ідеї та підходи поважаються, незалежно від їхньої нестандартності чи нетрадиційності.

- ✓ Взаємопідтримка: Відкрите середовище сприяє підтримці та обміну ідеями між студентами.

- ✓ Здатність до змін: Вчителі та учні відкриті до нових підходів та можуть адаптувати свої методики залежно від потреб та інтересів групи.

Ця умова створює затишне середовище, де студенти відчують себе вільно, щоб досліджувати, експериментувати та розвивати свою творчість.

Наступна умова «Стимулюючі завдання» у контексті розвитку креативності студентів означають надання завдань та завдань, які спонукають їх мислити творчо, виходячи за межі стандартних шаблонів. Ця умова включає в себе:

- ✓ Новизну та нетривіальність: Завдання мають бути цікавими та викликати думки, які йдуть за рамки звичайних рішень.

- ✓ Мінімальні обмеження: Завдання повинні надавати студентам відносну свободу у виборі підходів та рішень.

- ✓ Різнобічність: Завдання можуть бути з різних сфер, сприяючи переносу ідей між дисциплінами.
- ✓ Активне залучення: Завдання можуть включати елементи дослідження, спостереження, експерименту та обговорення.
- ✓ Сприяння творчій відмінності: Завдання можуть надихати студентів виходити за межі стандартних підходів та відкривати нові горизонти.
- ✓ Практичну застосовність: Завдання можуть стосуватися реальних ситуацій чи проблем, що заохочує студентів до пошуку інноваційних рішень.
- ✓ Спільну роботу та обмін ідеями: Завдання можуть стимулювати співпрацю, де студенти об'єднують свої здібності та ідеї.
- ✓ Особистісний підхід: Завдання можуть адаптуватися до інтересів та потреб студентів.

Ця умова надає студентам можливість виявити свої творчі здібності, розвивати навички рішення нетривіальних завдань та вирішувати ситуації, які можуть виникнути в реальному житті.

У контексті розвитку креативності студентів умова «Сприятливі методики навчання» означають використання педагогічних підходів та прийомів, які активно сприяють стимулюванню творчого мислення та вираженню креативності. Ця умова може включати:

- ✓ Проблемне навчання: Використання сценаріїв або ситуацій, які потребують нетрадиційних рішень та викликають аналітичне й творче мислення.
- ✓ Проектна діяльність: Залучення студентів до створення власних проектів, що дає їм можливість виразити свої ідеї та концепції.
- ✓ Групова робота: Використання колективного мислення, обміну думками та спільної розробки ідей.

- ✓ Застосування мультимедіа та технологій: Використання відео, аудіо, інтерактивних платформ та інших технологій для створення інноваційних навчальних досвідів.
- ✓ Творчі завдання та вправи: Використання специфічних вправ, які спонукають до виразу та реалізації ідей.
- ✓ Рольові ігри та симуляції: Створення ситуацій, де студенти можуть втілювати різні ролі, що допомагає розглядати питання з різних точок зору.
- ✓ Застосування творчих методів: Використання методів, які спонукають до асоціацій, мозкового штурму, роздумів та дослідження.
- ✓ Самостійна робота та дослідження: Допомагає студентам самостійно розвивати свої ідеї та вдосконалювати навички.
- ✓ Сприяння інноваціям: Використання підходів, які допомагають студентам розробляти нові рішення та ідеї, що можуть бути використані в практиці.

Ця умова створює динамічний навчальний процес, який активно сприяє розвитку творчих здібностей та допомагає студентам розкривати свій креативний потенціал.

Умова, що стосується міждисциплінарності у контексті розвитку креативності студентів означає поєднання знань, методів та підходів з різних галузей знання для створення нових інноваційних ідей та рішень. Суть цієї умови полягає в здобутті знань та навичок з різних галузей, що допомагає студентам розглядати проблеми та завдання з різних поглядів. Також поєднання ідей та концепцій з різних дисциплін може призвести до появи нових підходів та ідей, а використання знань та підходів з різних галузей навчання стимулює студентів думати «за рамки» та знаходити нетрадиційні рішення. Варто звернути увагу на вміння переходити від однієї галузі знань до іншої, що також розвиває гнучкість та адаптивність мислення. Пошук нових аналогій означає, що знання з різних областей допомагають відшукати

аналогії та паралелі між різними концепціями. Міждисциплінарність допомагає розглядати ситуації та завдання з різних ракурсів та розширює розуміння теми. Отож, міждисциплінарність допомагає розвивати глибоке та широке розуміння проблем та завдань, а також стимулює творчість через використання різних підходів і знань з різних областей.

Без сумніву, що важливою умовою є сприяння експериментам, адже у контексті розвитку креативності студентів це означає створення умов, в яких студенти мають можливість активно відкривати, тестувати і впроваджувати нові ідеї, підходи та концепції. Основна суть цієї умови полягає в тому, що студентам надається можливість вирішувати завдання та досліджувати нові підходи, навіть якщо це призведе до несподіваних результатів. Водночас, студенти відчувають, що можуть ризикувати, експериментувати та вчитися на помилках. Експерименти стимулюють розглядати завдання з різних сторін та намагатися підшукувати нові підходи. Студенти можуть спробувати впровадити свої ідеї та дослідити їх ефективність у реальних ситуаціях. Експерименти сприяють розробці нових рішень та підходів, які можуть бути відмінними від звичайних, допомагають студентам думати та підходити до завдань творчо. Таким чином, ця умова надає студентам можливість активно досліджувати, тестувати та реалізовувати свої ідеї, що сприяє розвитку їхньої творчої компетентності та здатності до інноваційного мислення.

На нашу думку особливого значення у контексті розвитку креативності студентів слід надати активній ролі викладачів у стимулюванні та розвитку творчого потенціалу студентів. Основна суть цієї умови передбачає, що викладачі надають студентам зворотний зв'язок, який сприяє вдосконаленню їхніх ідей та роботи, а також підтримують студентів та заохочують їхні творчі зусилля, стимулюють студентів впроваджувати нові підходи та ідеї, навіть якщо це вимагає ризику [37]. Важливим є те, що викладачі надають увагу індивідуальним потребам та здібностям студентів, сприяючи розвитку їхнього потенціалу, допомагають студентам вірити у себе та їхні здібності,

що сприяє незалежному творчому мисленню, надають можливість студентам виражати свої думки, ідеї та концепції. Прийнятним є факт того, що викладачі допомагають студентам знайти внутрішню мотивацію для розвитку та виразу їхньої творчості. Отож, ця умова створює сприятливе навчальне середовище, де викладачі діють як ментори та партнери для студентів, допомагаючи їм розвивати творчий потенціал та досягати високих результатів у творчості.

Ми поділяємо думку дослідників, які зазначають, що у руслі розвитку креативності студентів вагомую умовою є використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій для створення інноваційних навчальних досвідів та забезпечення можливостей для творчого виразу. Використання онлайн-платформ, додатків та інструментів сприяють активному залученню студентів до творчого навчання. Використання візуальних засобів допомагають відтворити концепції та ідеї у більш зрозумілій формі. До суті такої умови також слід віднести використання аудіо, відео, анімації та інших мультимедійних засобів для створення більш захопливого навчального досвіду, застосування технічної підтримки та інноваційних підходів. Сучасний стан розвитку суспільства та інформаційних технологій свідчить про доцільне використання технологій VR та AR для створення імерсійних навчальних середовищ та відтворення реальних ситуацій, а також використання електронних книг, статей, вебінарів та інших ресурсів для розширення знань та ідей. Відтак ця умова сприяє створенню динамічного навчального середовища, де студенти можуть ефективно використовувати сучасні технології для розвитку своєї креативності, інноваційності та навчальних досягнень.

Однією з умов є «Культура співпраці», яка означає створення атмосфери та підходів, що сприяють спільній роботі, обміну ідеями, здібностям та ресурсами між студентами, викладачами та іншими учасниками навчального процесу. Водночас ця умова передбачає творчий

синергізм, який створює можливість для об'єднання ідей та думок різних людей, що може призвести до виникнення нових та цікавих рішень. Співпраця дозволяє спільно використовувати ресурси, знання та таланти, що робить можливим здійснення проектів, недосяжних для однієї особи. Колективні ідеї можуть викликати нові погляди, що розширює можливості для творчості. Водночас слід зауважити, що така умова підтримує взаємодію, відкритий обмін думками та спільне вирішення завдань, сприяє розвитку комунікаційних, лідерських навичок, може сприяти взаємопідтримці, що робить навчання більш цікавим та захопливим. Як свідчить практика, змагання за найкращі ідеї може спонукати до створення більш вдосконалених рішень та продуктів, спільна робота допомагає досягати більших результатів, ніж окремі зусилля. Аналіз «культури співпраці» відображає, що ця умова є дуже важливою для створення оточення, де студенти можуть спільно розвивати свою творчість, навички та знання, сприяючи інноваційному мисленню та розвитку нових ідей [22].

Умова «Стимулювання курйозності» у контексті розвитку креативності студентів означає активне пошукове і дослідницьке мислення, підтримку цікавості та прагнення до дослідження нового і незвіданого. Аналіз цієї умови включає наступні аспекти:

- ✓ Розвиток пізнавального інтересу: Стимулювання курйозності допомагає студентам пізнавати навколишній світ та навчальний матеріал більш глибоко та інтенсивно.
- ✓ Пошук нових знань: Студенти більш активно досліджують теми, питання та концепції, що викликають їхній інтерес.
- ✓ Розширення горизонтів: Стимулювання курйозності допомагає студентам виходити за межі стандартних областей знань та розглядати нові підходи.
- ✓ Самостійне навчання: Студенти активно навчаються незалежно, досліджуючи додаткову літературу та використовуючи джерела з Інтернету.

- ✓ Підвищення творчого потенціалу: Курйозність сприяє розвитку творчого мислення через пошук альтернативних рішень та підходів.
- ✓ Розвиток аналітичних навичок: Студенти навчаються аналізувати інформацію, розглядати різні точки зору та здійснювати критичний аналіз.
- ✓ Пошук інноваційних рішень: Стимулювання курйозності може призвести до знаходження нових ідей та рішень, що раніше не були відомі.
- ✓ Дослідницький підхід: Студенти навчаються підходити до завдань та проблем з дослідницькою настановою.
- ✓ Створення мотивації: Заохочення до досліджень і питань стимулює внутрішню мотивацію та зацікавленість навчанням.
- ✓ Розвиток самоорганізації: Студенти навчаються самостійно визначати свої цілі, обирати напрямки досліджень та розвивати навички управління часом.

Аналіз «стимулювання курйозності» вказує на те, що ця умова допомагає студентам розвивати аналітичне мислення, підвищувати свою мотивацію до навчання та сприяє виявленню нових інноваційних ідей та підходів.

Саморозвиток є важливою умовою розвитку креативної компетентності студентів. Він означає постійне прагнення до вдосконалення своїх знань, навичок та особистісного потенціалу. Саморозвиток передбачає активну роль студента у своєму освітньому процесі та включає наступні аспекти:

- ✓ Активне навчання: Студенти беруть на себе ініціативу в поглибленні знань, проведенні додаткових досліджень та вивченні додаткового матеріалу.
- ✓ Самостійне дослідження: Саморозвиток підтримує пошук нових ідей, теорій та підходів, що сприяє розширенню горизонтів та знань студентів.
- ✓ Самоорганізація: Студенти навчаються планувати свій час, встановлювати пріоритети та раціонально використовувати ресурси для досягнення навчальних цілей.

✓ Постійний розвиток навичок: Саморозвиток передбачає постійне підвищення рівня навичок, таких як аналітичне мислення, комунікаційні вміння, креативне рішення проблем тощо.

✓ Вдосконалення особистості: Студенти працюють над власним розвитком як особистості, вдосконалюючи свої внутрішні якості та розуміння себе.

✓ Рефлексія: Саморозвиток включає в себе аналіз власних досягнень, помилок та можливостей для покращення.

✓ Мотивація: Студенти самі знаходять мотивацію для вдосконалення та навчання, що допомагає розвивати постійний інтерес до творчого росту.

✓ Адаптація до змін: Саморозвиток допомагає студентам розвивати гнучкість та здатність адаптуватися до нових викликів та змін.

✓ Здатність до самокерування: Саморозвиток навчає студентів взяти відповідальність за своє власне навчання та розвиток.

✓ Саморозвиток є ключовим елементом формування креативної компетентності, оскільки він стимулює студентів досліджувати нові ідеї, розширювати знання та розвивати навички, що необхідні для творчого мислення і досягнення інноваційних результатів.

Висновки до розділу

У ході дослідження теоретичних аспектів креативної компетентності в контексті психолого-педагогічних досліджень було виявлено важливість цього поняття для сучасного суспільства, де зміни швидкості та несподіваності вимагають від особистості здатності до творчого мислення та інноваційних підходів.

Виявлено, що креативна компетентність охоплює багато аспектів, таких як гнучкість мислення, проблемне мислення, відкритість до нового, мотивація, знання та експертиза, емоційний інтелект та інші. Ця

компетентність сприяє генерації нових ідей, знаходженню нестандартних рішень та творчому підходу до завдань.

Розглянута структура креативної компетентності студентів у процесі фахової підготовки. Встановлено, що ця структура включає ключові компоненти, такі як експертиза в обраній галузі, гнучкість мислення, відкритість до нових ідей, мотивація до творчого процесу, проблемне мислення, емоційний інтелект та навички комунікації.

Розглянуто умови розвитку креативної компетентності студентів. Відзначено, що для ефективного розвитку такої компетентності важливо створити сприятливе навчальне середовище, де буде сприяння креативному мисленню, використанню інтерактивних методів, розвитку навичок роботи з інформацією та підтримці емоційного інтелекту.

Загалом, розгляд теоретичних аспектів дослідження креативної компетентності свідчить про її значущість у сучасному навчанні та розвитку особистості. Розуміння структури та умов розвитку креативної компетентності може сприяти покращенню психолого-педагогічних підходів та методик навчання, спрямованих на підготовку майбутніх професіоналів здатних до творчого й інноваційного мислення.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

2.1 Організація проведення емпіричного дослідження

Емпіричне дослідження креативної компетентності студентів передбачає використання певного комплексу методик, що дозволяють визначити рівень креативної компетентності на підставі низки виділених показників. Для здійснення емпіричного дослідження феномену, що вивчається, нами були обрані методики, які в достатній мірі добре зарекомендували себе в соціально-психологічних дослідженнях.

Дослідження креативної компетентності може використовувати різноманітні методи, які допомагають аналізувати та вимірювати рівень цієї компетентності у певних осіб. Ось деякі з методів, що можуть бути застосовані при дослідженні креативної компетентності:

Тестування і анкетування: Стандартні психометричні тести та анкети можуть включати запитання, спрямовані на вимірювання різних аспектів креативної компетентності, таких як гнучкість мислення, емоційний інтелект, здатність до проблемного мислення та інші.

Креативні завдання: Подання учасникам різних завдань, які вимагають від них генерації нових ідей, рішень чи продуктів. Це може бути мозковий штурм, створення художніх або літературних творів, розв'язання нестандартних завдань тощо.

Портфоліо: Збір та аналіз творчих робіт, проектів чи інших матеріалів, що свідчать про рівень креативності та здатність до інноваційного мислення.

Інтерв'ю: Проведення інтерв'ю, під час якого можна поглиблено дослідити думки, підходи та внутрішні мотивації особистості щодо креативності.

Спостереження: Спостереження за поведінкою та реакціями особистості в різних ситуаціях, що може розкрити її здатність до творчого мислення.

Психоаналіз творчості: Використання психоаналітичних методів для розкриття підсвідомих аспектів творчості та її джерел в особистості.

Кейс-студії: Вивчення конкретних випадків успішних творчих досягнень та аналіз чинників, що сприяли їхньому розвитку.

Експертні оцінки: Залучення експертів з різних галузей для оцінки рівня креативної компетентності учасників дослідження.

Порівняльний аналіз: Порівняння рівня креативної компетентності в різних групах осіб або за різними періодами для виявлення тенденцій та змін.

Кожен з цих методів має свої переваги та обмеження, тому вибір конкретного методу залежить від цілей дослідження та доступних ресурсів. Важливо враховувати, що креативна компетентність є комплексним поняттям, і комбінування декількох методів може допомогти отримати більш повний образ про рівень та розвиток цієї компетентності у вивчених осіб.

Однак на підставі досліджень, які були проведені, можна вказати на деяких дослідників, які займалися вивченням креативної компетентності та використовували різні методи. Зокрема, М. Csikszentmihalyi досліджував поняття потоку та креативності. Він застосовував метод інтерв'ю та спостереження для вивчення досвіду творчої діяльності. У своїх дослідженнях Т. Amabile використовувала анкети, інтерв'ю та аналіз творчих робіт для оцінки креативної компетентності. Американський психолог Е. Paul Torrance розробив Тест Торранса для вимірювання креативності, який базується на різних творчих завданнях. Автор концепції «мислення на шести шляхах» Е. de Vono розробив різні методуку засобами мозкового штурму та

асоціативного мислення. S. Plaut досліджувала роль соціокультурного середовища у розвитку креативності. Вона використовувала методи спостереження, анкетування та аналізу креативних робіт.

Враховуючи логіку дослідження, на першому етапі емпіричного дослідження, який спрямований на вивчення стану розвитку креативної компетентності в майбутній професійній діяльності, визначення ставлення викладачів і студентів до креативності та основних характеристик цього поняття було запропоновано проведення анкетування. До участі в анкетуванні було залучено 10 викладачів і 56 майбутніх фахівців.

Розроблена анкета для студентів спрямована на визначення рівня розвитку креативної компетентності та розуміння основних категорій цього поняття в студентів. Мета анкети для викладачів полягає в обґрунтуванні необхідності та визначенні умов підготовки майбутніх фахівців до виявлення креативної компетентності у їхній професійній діяльності.

Тест «Невербальної креативності» (П. Торренса). Американський психолог П. Торренс в 1962 році вперше запропонував цей тест, призначений для оцінки креативності від дошкільного віку (5-6 років). Його більш складні варіанти можуть використовуватися в інших вікових групах (до 17-20 років). Основна мета, яку він ставив перед собою, полягала в створенні моделі творчих процесів, що точно відтворює їх природну складність. Основна ідея цього методу ґрунтується на здатності до дивергентного мислення (за Д. Гілфордом), до трансформацій та асоціацій, здатності генерувати нові ідеї та розвивати їх. Дванадцять тестів творчої продуктивності П. Торренса поділені на вербальну, образотворчу та звукову групи. Перша позначається як вербальне творче мислення, друга – образне творче мислення, третя – словесно-звукове творче мислення. Метод творчого мислення від П. Торренса допускає різноманітні варіанти та модифікації.

Запропонована методика являє собою адаптований варіант тесту С. Мідника. Методика адаптована на вибірці школярів старших класів та на вибірці менеджерів у віці від 23 до 35 років.

Тест призначений для діагностики вербальної креативності, яка визначається як процес перекомбінації елементів ситуації. При розробці даного тесту використовувалися принципи побудови методики, що не регламентує діяльність випробуваного. RAT спрямований на виявлення та оцінку існуючого у випробуваного, часто прихованого, що блокується креативного потенціалу, а не особливостей діяльності випробуваного в даних експериментальних умовах.

У ході тестування випробуваним пропонуються словесні тріади (трійки слів), елементи яких належать до взаємно віддалених асоціативних областям. Випробуваному необхідно встановити між ними асоціативний зв'язок шляхом знаходження четвертого слова, яке об'єднувало б елементи таким чином, щоб з кожним з них воно утворювало деякий словосполучення.

В якості стимульного матеріалу в тесті використовуються 40 словесних тріад. Завдання методики ніяк не обмежені (побудована не за принципом тесту або завдання, а як необмежене поле діяльності у вигляді однотипних задач). Випробуваного можна обмежувати часом рішення тестових завдань. Бажано працювати з випробуваним індивідуально, хоча можливий і груповий варіант.

Дорослий варіант методики являє собою груповий скорочений варіант, що складається з однієї серії (20 тріад) і не передбачає розминки, оскільки розминка у дорослих людей в ситуації дефіциту часу для виконання дає систематичний зсув в результатах тестування, який визначається завданнями розминки. Стимульний матеріал для скороченого групового варіанту методики взято з другої серії підліткового варіанту методики.

Проводячи тестування, краще уникати відкритого обговорення предметної спрямованості методики, тобто не слід повідомляти про те, що вивчаються творчі здібності, творче мислення. Тест можна представити як методику на «оригінальність», можливість виразити себе в незвичній діяльності, ситуації. Час тестування не потрібно обмежувати, але орієнтовно випробовувані витрачають на кожну трійку слів по 1-2 хвилини.

Методика «Діагностика особистісної креативності» Є. Тунік. Дана методика дозволяє визначити чотири особливості творчої особистості: допитливість (Л); уява (В); складність (С) та схильність до ризику (Р), а також загальний показник особистісної креативності, отриманий шляхом підсумовування всіх чотирьох.

В сучасний час для аналізу ступеня розвитку творчого мислення (креативності) у дітей дошкільного та шкільного віку часто використовуються наступні психодіагностичні методики: вербальні та образні тести творчого мислення Торренса, а також набір тестів креативності Тунік, що ґрунтуються на творчих тестах Гілфорда.

Тест «Креативність» створений Н. Вишняковою та Р. Ткачем, як об'єктивний засіб для аналізу окремих компонентів творчості та здібностей старшокласників та студентів. Цей емпіричний інструмент дозволяє вивчити вісім аспектів креативності: творче мислення, уява, оригінальність, інтуїція, емоційність, почуття гумору, допитливість та творче ставлення до професії.

Розглянемо значення цих властивостей для розвитку творчої особистості. Наприклад, серед мислених аспектів творчості важливе місце займає дивергентне мислення, яке можна описати як «тип мислення, який оперує на різних рівнях» (Дж.Гілфорд). Цей вид мислення включає в себе різні способи розгляду проблеми та призводить до неочікуваних висновків та результатів.

Також важливим аспектом є творче мислення, яке стосується створення нових продуктів і інноваційних підходів у когнітивній діяльності. Це

пов'язано з здатністю генерувати різні рішення для життєвих ситуацій на основі чітких стартових точок. Таке мислення забезпечує виникнення нових ідей та підходів, які раніше не були відомі.

Отже, тест «Креативність» допомагає нам розкрити цінність цих характеристик для формування творчої особистості.

Допитливість представляє собою психоемоційну рису, а також велику тягу до інтелектуальної активності та новаторства. Вона проявляється у вдосконаленій пошуковій діяльності нових стимулів та знань, у бажанні цікавитися різноманітними подіями та вмінні дивуватися. Допитливість виражається в невпинному науковому та творчому дослідженні.

Уява відображає психічний пізнавальний процес, який створює образи ситуацій, предметів та обставин шляхом знаходження нових зв'язків між вже відомими образами та фактами. Активна уява може бути творчою та створюючою. У творчій діяльності уява дозволяє самостійно створювати образи, які знаходять відображення в оригінальних та цінних результатах. Вона є важливою складовою технічного та художнього творчості.

Інтуїція відноситься до нових знань, які з'являються без свідомого розуміння методів чи факторів їх отримання. Б. Кедров підкреслював, що «інтуїція розкривається не в сфері несвідомого, а, навпаки, коли якимось чином, незрозумілим для нас, наша думка виходить з цієї сфери і стає свідомою. Вона зафіксована в нашій свідомості не як процес, а як результат» [4].

Оригінальність - це здатність породжувати нові, неочікувані ідеї, які відрізняються від загальновідомих, розповсюджених, традиційних або банальних, і реагувати на фактори впливу у нестандартний спосіб.

Почуття гумору полягає в здатності помічати абсурдність, невідповідності та розважати смішним в звичних оточеннях та різних життєвих ситуаціях. Це також вміння знайти гумор у навколишній дійсності.

Почуття гумору пов'язане зі здатністю особи розрізняти протиріччя в навколишньому світі.

Але наразі відсутній швидкий та високоякісний метод, який би дозволяв здійснити психодіагностику креативності. В цьому контексті був адаптований опитувальник креативності Джонсона.

Під терміном «творчі здібності» ми розуміємо здатність генерувати незвичайні ідеї, відхилятися від традиційних мислених схем та ефективно розв'язувати проблемні ситуації. Творчі здібності включають ряд розумових і особистісних якостей, які сприяють розвитку творчості.

Опитувальник креативності ґрунтується на двох підходах до даної проблеми. За Торренсом, творчі здібності проявляються при дефіциті знань; у процесі включення інформації в нові структури та зв'язки; у процесі ідентифікації відсутньої інформації; у процесі пошуку нових рішень та їх перевірки; у процесі повідомлення результатів.

Згідно з Джонсоном, творчі здібності проявляються як неочікуваний продуктивний акт, що виникає спонтанно в певних соціальних обставинах. При цьому виконавець використовує свої власні знання та можливості.

Опитувальник креативності акцентує на увазі ті елементи, які пов'язані з творчим самовираженням. Цей опитувальник є об'єктивним і включає вісім контрольних пунктів, які описують характеристики творчого мислення та поведінки. Він був спеціально розроблений для виявлення зовнішнього виразу проявів творчих здібностей.

Під час використання опитувальника креативності можна швидко індивідуально здійснити підрахунки. Заповнення опитувальника займає 10-20 хвилин. Для оцінки творчих здібностей з цього опитувальника, експерт спостерігає за взаємодією особи, яка цікавить нас, в певному соціальному середовищі (наприклад, в класі, під час різних видів діяльності, на заняттях, на зібраннях і т.д.).

Опитувальник креативності також дозволяє виконати самооцінку креативності. Кожне твердження в опитувальнику оцінюється за п'ятибальною шкалою.

Отже, для досягнення поставлених нами цілей ми обрали комплекс діагностичних методів. Зазначені підходи виявилися досить ефективними та дозволили нам оцінити рівень розвитку креативності студентів. Вибір конкретних методів діагностики впливав із завдань нашого дослідження.

Кожен з використаних нами методів відповідав своїй унікальній специфіці та надавав нам необхідну інформацію для комплексної оцінки креативних здібностей майбутніх фахівців. При цьому отримані результати дослідження дозволили провести перевірку та уточнення проміжних висновків, що істотно підвищує достовірність наших висновків.

2.2 Результати емпіричного дослідження

Анкетне опитування розпочалося з вивчення ставлення студентів до даної проблеми та їх розуміння важливості для навчального процесу та майбутньої професійної діяльності. Також було встановлено рівень інформованості респондентів щодо основних понять. Отримані під час обробки анкет дані дозволили зробити певні висновки.

Лише 26,8% опитаних вважають, що кожна людина має природжену здатність до креативності та цю здатність можна розвивати. 35,7% респондентів підкреслили генетичний аспект креативності, вказавши, що здатність до креативності далеко не властива кожній людині від народження. 33,9% пояснили наявність або відсутність креативності соціально-побутовими умовами, які впливають на формування та розвиток особистості. 23,2% опитаних зізналися, що ніколи не розмірковували над цим питанням. Тим часом, переважна більшість респондентів 76,8% розуміє важливість розвитку креативності та вбачає її як гарантію успішної кар'єри у будь-якій

галузі діяльності. 12,5 % опитаних студентів вважають, що креативність, як особистісна якість, необхідна лише для людей творчих професій. 8,9 % студентів взагалі не враховують креативність як важливу професійну характеристику.

Аналіз результатів опитування щодо розуміння ключового поняття «креативність» серед респондентів показує, що студенти відмінно інтерпретують це поняття. Лише 12,5 % опитаних студентів не змогли надати жодної відповіді на запитання «Як ви розумієте «креативність особистості»? Однак 83,9 % респондентів відповідають на це запитання, але при цьому більшість з них виокремлюють лише окремі аспекти цього поняття, що вказує на їхнє нерозуміння суті цього явища. Наприклад, 39,3 % опитаних ставлять знак рівності між поняттям «креативністю» та «творчими здібностями». Однак слід відмітити, що краще визначити креативність не як окрему творчу здібність або набір таких, а як здатність до творчості. Ці поняття, хоча і дуже близькі, але не однакові.

Інша група (16,0 % студентів) розглядає «креативність» як «нестандартність, неординарність мислення, здатність до творчого мислення». Серед інших визначень можна виділити такі: «здатність створювати нове», «здатність творчо підходити до вирішення проблем», «розвинута фантазія, багата уява», «здатність поглянути на світ інакше» «сміливість, незалежність поглядів», «вміння бачити неочікуване в повсякденному» і так далі.

Найточніше розуміння поняття було подано серед 16 % респондентів, які описали його як «здатність до творчості».

У межах головних умов для реалізації своїх креативних здібностей 35,7 % респондентів віддавали перевагу «позитивній психологічній атмосфері під час занять», 26,8% вказували на «усвідомлення важливості для себе», а також називали «використання спеціальних вправ та тренінгів викладачами» (17,9%), «творчість викладача» (14,3 % студентів), «бажання

справити враження на інших» (6,9%), «перспективу успішного складання заліку/іспиту» (8,9% студентів).

Відповідаючи на питання «Чи приділяють викладачі увагу розвитку вашої креативності?», 48,2% респондентів відзначили відсутність уваги викладачів до цього аспекту їхньої професійної підготовки, тоді як 39,3% надали позитивну відповідь.

Загалом, результати анкетування свідчать про обмежену інформованість більшості респондентів щодо суті креативності та можливостей її розвитку. Однак важливо зауважити, що більшість опитаних розуміють цінність вияву креативних якостей у своїй майбутній професійній діяльності.

Викладачам було запропоновано поділитися своїми думками стосовно питання «Чи вважаєте Ви за важливе виховувати креативну компетентність у майбутніх фахівців під час навчання?». Результати відповідей показали, що більшість викладачів вважає необхідним приділяти особливу увагу формуванню креативної компетентності у майбутніх фахівців. Аналіз відповідей показав, що 70% опитаних викладачів висловили переконаність, що високий рівень розвинутої креативної компетентності у студентів позитивно впливатиме на їхні навчальні досягнення та можливості активного використання цієї компетентності у майбутній професійній діяльності. Деякі респонденти (40%) вважають, що ключовим фактором успішності навчання є передусім висока мотивація студентів. 10% викладачів відносять креативність до другорядних якостей, які не мають суттєвого впливу на результати навчання та майбутню професійну діяльність студентів.

Відповіді викладачів на запитання «Чи вважаєте Ви, що у вашому університеті створені необхідні умови для формування креативної компетентності?» свідчать про те, що деякі відповідачі висловили негативне ставлення до наявних педагогічних умов для розвитку креативної компетентності. З іншого боку, 80% викладачів вважають, що університет

пропонує необхідні педагогічні умови для формування креативної компетентності.

Важливим аспектом є відповіді викладачів на запитання «Чи вважаєте Ви, що необхідно покращити власні знання щодо підготовки майбутніх фахівців до розвитку креативної компетентності?»: 80 % викладачів висловили позитивне бажання покращити свої знання, однак один викладач не вважає це необхідним.

Відповідаючи на питання «Як ви оцінюєте свій рівень педагогічної майстерності щодо формування креативної компетентності?» викладачі поділилися так: 20 % викладачів оцінили свій рівень як високий, 70 % – як середній, а решта 10 % визначили свій рівень майстерності як низький.

У відповідь на запитання «Які зміни слід внести в навчання в університеті, щоб підготувати фахівців, готових до розвитку креативної компетентності в майбутній професійній діяльності?», викладачі висунули такі можливі варіанти: «включення спеціальних курсів, факультативів, тренінгів з розвитку креативності до навчальних програм», «використання творчих завдань, ділових ігор та обговорень у процесі навчання», «проведення консультацій для викладачів для підвищення їх компетентності у цій галузі», «організація різноманітних конкурсів і олімпіад», «залучення студентів до творчих завдань з відповідних тем» та інші.

Більшість викладачів вважають за важливе орієнтувати навчальний процес на формування креативної компетентності студентів. Об'єктивні чинники, які ускладнюють розвиток креативності та формування креативної компетентності на заняттях, викладачі визначають обмежений час для навчання, низьку мотивацію до навчання, пасивність студентів, недостатню інформованість щодо можливостей використання творчого підходу у навчальному процесі і так далі.

Відповіді викладачів на відкрите запитання щодо ставлення до прояву креативності студентами в навчальному процесі вказують на те, що більшість

викладачів висловили підтримку для вияву креативності під час самостійних робіт та написання наукових робіт (есе, рефератів, курсових і т. д.). Деякі викладачі підтримали необхідність креативного підходу студентів під час практичних занять. Результати анкетування підтвердили, що більшість викладачів університету мають досить глибоке розуміння поняття «креативна компетентність» і вірять у важливість надання особливої уваги підготовці майбутніх фахівців до виявлення креативної компетентності у своїй професійній діяльності. Однак вони вважають, що не вистачає необхідних педагогічних умов для досягнення цього. Важливо відзначити, що викладачі більшість часу оцінюють свою педагогічну майстерність щодо формування креативної компетентності як середню, і вони виражають бажання покращити свої знання щодо формування креативної компетентності у студентів.

Студенти і викладачі також проранжували чинники, які, на їхню думку, найбільше впливають на вияв креативності в навчанні та діяльності людини. Більшість студентів вибрали (1-2 місця) творчі здібності та творче середовище. На 3 і 4 місцях опинилася творча мотивація та вищий рівень інтелекту. Соціокультурні особливості зайняли 5-те місце, а вікові особливості – 6-те місце. Найменшу роль студенти приділили досвіду, часу, емоційним переживанням та інтуїції. Викладачі також розташували творчі здібності, творче середовище і творчу мотивацію на 1, 2 і 3 місця відповідно. На 4 і 5 місцях були інтуїція та вищий рівень інтелекту. Досвід і соціокультурні особливості посіли 6-8 місця. Найменший вплив викладачі приділили емоційним переживанням та часу.

Також студенти та викладачі вказали, які перешкоди є на їхню думку у розвитку креативності під час навчання студентів. Серед бар'єрів, які стримують креативний розвиток, студенти зазначили (в порядку зменшення кількості вказівок) «відсутність прикладів креативної поведінки для наслідування», «орієнтацію викладачів лише на один спосіб виконання

завдання», «страх критики від викладачів та одногрупників», «страх виглядати нерозумним чи смішним перед одногрупниками», «переляк перед можливими помилками», «невпевненість у власних здібностях», «недооцінювання себе», «недолік часу», «обмежені можливості для здобуття нових креативних навичок», «відсутність знань про методи та прийоми пошуку творчих рішень проблем», «перфекціонізм», «недостатній розвиток креативних здібностей». Викладачі найчастіше вказували на «відсутність знань про методи та прийоми пошуку творчих рішень для різних проблем», «обмежене мислення», «страх перед помилками та критикою», «боязнь виглядати нерозумним чи смішним у своїх висловлюваннях», «нездатність контролювати власну діяльність». Значно менше викладачів вказали на наступні бар'єри креативності: «ворожнечу в академічній групі до індивідуальної креативності», «перфекціонізм», «відсутність прикладів креативної поведінки для наслідування», «обмежені можливості для здобуття нових креативних навичок», «орієнтацію викладачів лише на один спосіб виконання завдання».

Отримані результати дослідження ставлення викладачів та студентів до креативності та їхнього розуміння основних характеристик цього поняття, а також факторів, що сприяють або обмежують його розвиток, будуть враховані при розробці рекомендацій. Таким чином, на основі отриманих даних можна зробити висновок, що проблема підготовки студентів до виявлення креативної компетентності у професійній діяльності є дуже актуальною для сучасних викладачів та студентів, і вимагає подальшого вдосконалення. Студенти виявили недостатні знання щодо суті поняття «креативна компетентність», пасивний підхід до виявлення власної позиції стосовно креативного підходу у професійній діяльності, обмежений рівень розвитку креативності тощо. З іншого боку, викладачі виявили потребу у поліпшенні знань про методи та засоби формування креативної

компетентності, підвищенні рівня педагогічної майстерності для підготовки студентів до виявлення креативності у професійній діяльності.

Діагностика особистісної креативності (Є. Тунік). При оцінці даних респондента використовувалися чотири фактори, які тісно пов'язані з творчими проявами студента. Вони включають: допитливість, уяву, складність і схильність до ризику. При обробці результатів ми отримали чотири «сирих» показники за кожним фактором, а також загальний сумарний показник. Зазвичай, при опрацюванні даних використовується або шаблон, який можна накладати на бланк відповідей тесту, або ж співставлення відповідей респондентів з ключем у звичайній формі.

Таблиця 2.1 – Результати особистісної креативності

Фактори креативності	Середнє, М	Стандартні відхилення, Δ
Допитливість	16,4	4,3
Уява	15,6	4,8
Складність	14,8	5,1
Схильність до ризику	14,9	3,9
Сумарний	62,4	17,0

Результати опитування дають змогу побачити, що для значної частини студентів середні значення найбільш проявляються у факторі допитливості.

Дані за основними критеріальними проявами факторів особистісної креативності подано на рис.2.1

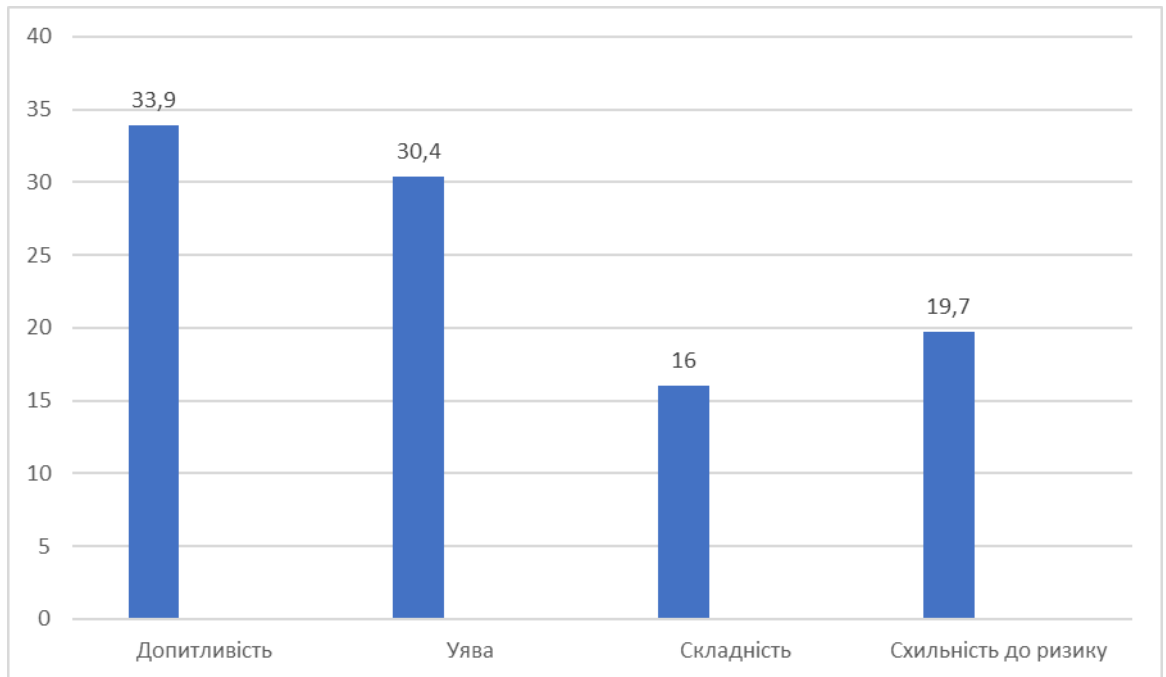

Рисунок 2.1 – Фактори, які впливають на розвиток креативності

Отримані дані за методикою «Діагностика особистісної креативності (Є. Тунік)» свідчать, що для більшості студентів (33,9 %) характерним є такий фактор як допитливість. Це свідчить, що особа, яка має виражену допитливість, частіше за інше питає про різні речі та від всіх; він насолоджується дослідженням будови механічних пристроїв, намагається відкривати нові підходи до мислення, цікавиться вивченням нових ідей та понять, розглядає різні можливості для вирішення завдань, занурюється в книги, ігри, малюнки, щоб поглибити знання. Для 30,4 % студентів характерний такий фактор розвитку особистісної креативності як уява. Цілком зрозумілим є те, що особа з розвинутою фантазією створює розповіді про місця, які вона ніколи не бачила; уявляє, як інші можуть вирішити ту саму проблему, над якою вона працює; мріє про незвичайні міста та об'єкти; задумується над явищами, з якими раніше не зустрічалася; бачить деталі на малюнках та картинах, як інші це не роблять, розглядає речі незвичайно; здивована різноманітністю ідей та подій. Аналізуючи отримані результати, ми з'ясували, що серед 19,7 % студентів поширеним є такий фактор як складність, який свідчить, що такі особи, спрямовані на вивчення складних

явищ, виявляє інтерес до глибоких понять та ідей; задає собі складні завдання; насолоджується вивченням без зовнішньої допомоги; виявляє наполегливість у досягненні своїх цілей; пропонує варіанти вирішення завдань, які можуть бути навіть надзвичайно важкими; передбачає можливість помилок та невдач, але це не зупиняє її; знає, як використовувати складні завдання. Лише для 16 % респондентів характерним є фактор схильності до ризику. Це виражається у тому, що особа готова захищати свої ідеї, не зважаючи на реакцію інших; встановлює високі цілі і намагається їх досягти; відкрита до можливості помилок та провалів; цікавиться вивченням нового навіть за ціною чужої негоди; не занадто хвилюється через незгоду однокурсників, викладачів чи батьків; віддає перевагу ризику, щоб дізнатися, що з цього вийде.

Після застосування методики «Тест «Креативність» були встановлені характеристики креативності, які представлені в табл.2.2. Тест докладно визначає показники та ознаки, пов'язані з креативністю, що дозволяє виявити особливості та взаємозв'язки між групами. Отримані результати дали можливість з'ясувати особливості ідентифікації компонентів творчої особистості за такими якостями: творче мислення, уява, інтуїція, почуття гумору, емоційність, творче відношення до професії.

Слід звернути увагу на низькі показники, оскільки серед них є такі аспекти, як творчий підхід до професії (32%), емоційність (26%) та творче мислення (27%). Це свідчить про відсутність здатності таких молодих людей розглядати творчий бік у майбутній професійній діяльності та знаходити можливості для творчої реалізації в своїй професії. Ймовірно, це пов'язано з тим, що учні ще не мали досвіду з професійними обов'язками та не визначились з обраною професійною сферою. Також, першокурсники студенти, ймовірно, ще не занурені повністю в процес спеціалізованої професійної підготовки, оскільки на перших курсах зазвичай акцентується на загальних дисциплінах, таких як ділова українська мова, історія та культура

України, іноземні мови, філософія тощо. Щодо обмеженої емоційності, це проявляється у здержаності, внутрішній замкнутості, перевазі аналітичного, логічного способу мислення та нахилу до аналізу. У 27% опитаних творчий потенціал мислення перебуває на нижчому рівні, що вказує на важкість утворення новаторських і захопливих ідей, застосування стереотипних методів сприйняття інформації та труднощі у відміні від звичних мислиневих моделей. Причиною недостатнього творчого ставлення до професії є низький рівень розвиненості творчого мислення. Вищі показники творчих здібностей (комбінований високий і середній рівні) спостерігаються у таких аспектах: зацікавленість у дослідженнях (81%), використання інтуїції (також 81%), розвинена уява (79%). Це свідчить про те, що відзначені особи мають виражений науковий інтерес, їх привертає нова інформація, вони активно вивчають невідомі теми та питання, володіють пророчим мисленням, високо реагують на зміни, отримують об'єктивну інформацію нерациональним способом, володіють синтезуючим підходом до вирішення проблем, створюють нові схеми та формують образи, проявляють здатність до генерації нових ідей та досягнень.

Таблиця 2.2 – Середньогрупові оцінки компонентів креативності

Ознаки творчої особистості «а»	Показник з позиції «Я-реальний» «а»	Показник з позиції «Я-ідеальний» «а»
Творче мислення (М) «а»	6 «а»	8 «а»
Допитливість (Д) «а»	6 «а»	6 «а»
Оригінальність (О) «а»	5 «а»	7 «а»
Уява (У) «а»	6 «а»	6 «а»
Інтуїція (І) «а»	5 «а»	7 «а»
Емоційність (Е) «а»	7 «а»	4 «а»
Почуття гумору (Г) «а»	5 «а»	7 «а»
Творче відношення до професії (П) «а»	4 «а»	7 «а»

Слід зауважити на середньогрупові оцінки складових креативності, які були отримані під час діагностичного експерименту. З серед набору характеристик «Я-реальний» виокремлюється особливість емоційності. Це вказує на те, що у молодому віці переважає емоційний аспект перед раціональним. Ця тенденція може бути причиною незручностей в адаптації до нестандартних ситуацій.

Особливо значущим є факт розходження між оцінками «Я-реальний» та «Я-ідеальний». Це свідчить про наявність бажання вдосконалити і розвивати власні якості, що особливо виражається в творчому мисленні, оригінальності та творчому ставленні до професії. З іншого боку, характеристика емоційності відзначається бажанням знизити її прояв, що може вказувати на ознаки емоційного дискомфорту, надмірності емоцій або недостатньої вміння їх контролювати та регулювати. Це також може впливати на адаптацію в різних ситуаціях, що не є типовими.

Пропонуємо проаналізувати результати дослідження одного із респондентів. Проаналізовані наступні особисті показники:

дивергентне мислення: середня оцінка за реальне $M = 5$, середня оцінка за ідеальне $M = 10$;

допитливість: середня оцінка за реальне $D = 6$, середня оцінка за ідеальне $D = 9$;

оригінальність: середня оцінка за реальне $O = 3$, середня оцінка за ідеальне $O = 9$;

уява: середня оцінка за реальне $Y = 8$, середня оцінка за ідеальне $Y = 9$;

інтуїція: середня оцінка за реальне $I = 6$, середня оцінка за ідеальне $I = 10$;

емоційність: середня оцінка за реальне $E = 8$, середня оцінка за ідеальне $E = 5$;

почуття гумору: середня оцінка за реальне $\Gamma = 8$, середня оцінка за ідеальне $\Gamma = 9$;

творче відношення до професії: середня оцінка за реальне $\Pi = 2$, середня оцінка за ідеальне $\Pi = 10$.

Для більш об'єктивного розуміння процедури апробації за тестом «Креативність», ми представляємо профіль творчих здібностей одного студента на діаграмі (рис. 2.2).

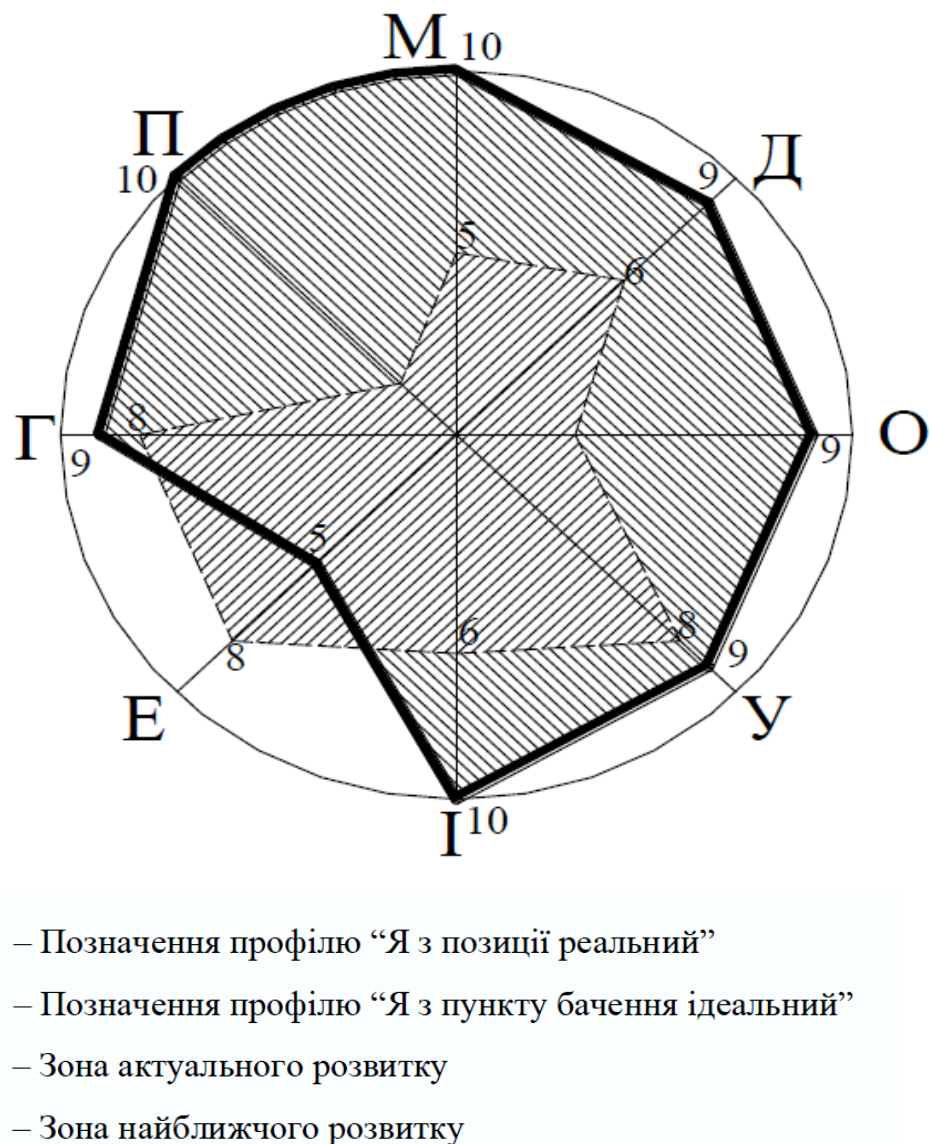

Рисунок 2.2 – Профілі креативності

Аналізуючи профілі, можна зробити висновок про те, як розвинути творчий потенціал у даного студента, які потенційні якості та актуальні

здібності вже розвинуті. У студента А.Н. виявлений значний потенціал для розвитку креативності. Він має бажання розвивати сім компонентів, за винятком компоненту емоційності (Е), оскільки його оцінка в «Я-ідеальний» стані (5 балів) менша, ніж у «Я-реальний» стані (8 балів).

Бездоганна концепція творчості та креативних нахилів виконує роль регулятора самооцінки та внутрішнього рефлексивного процесу. Проте, важливо пам'ятати, що у людей ідеальне уявлення про власні творчі здібності часто не збігається з реальним рівнем, і може бути надмірним, заниженим або неадекватним. Дослідниця Н. Вишнякова підкреслювала, що діагностику креативності слід сприймати як «тендітну модель творчого процесу» (за словами П. Торранса), яка дозволяє орієнтуватися в розвитку індивідуальної траєкторії творчої особистості [14, 49].

Цей діагностичний інструмент є інформативним, оскільки він має переваги в оцінці творчості, порівняно з іншими методиками, які досліджують потенційні здібності та «зони потенційного розвитку». Термін «зона потенційного розвитку» запропонований Левом Виготським, вказує на сферу незрілих, але зростаючих процесів, що мають важливе теоретичне значення. Це підходящий принцип для розуміння внутрішніх «причинно-динамічних» та генетичних якостей, які визначають траєкторію особистісного розвитку [8]. Згідно з цим, Н. Лейтес зазначав, що "не завжди творчість особистості, яка зростає, в стандартних умовах навчання, сама по собі дозріває та процвітає. Існує категорія людей, у яких інтелект, здавалося б, «сонливий», та потребує активної стимуляції, і внутрішні резерви яких потрібно викликати».

Ефективність формування та розвитку креативних вмінь у майбутніх фахівців у вищому навчальному закладі залежить від вербального креативного потенціалу студентів, зокрема їхніх комунікативних здібностей. Тому виникає потреба в оцінці цього показника. Отже, студентам була запропонована методика для визначення їх вербальної (словесної)

креативності, яку розробив С. Меднік. Зміст цієї методики включав в себе вимірювання таких показників, як оригінальність, продуктивність та унікальність (рис. 2.3).

Рисунок 2.3 –Результати за тестом вербальної креативності

З рисунку видно, що високий рівень унікальності характерний лише для 17,9% студентів, рівень оригінальності для 12,5% і рівень продуктивності для 21,4% респондентів. Досить помітним є наявність середнього рівня унікальності, оригінальності та продуктивності. Такі показники характерні відповідно для 44,6%, 46,4% та 51,8% досліджуваних. Водночас, незаперечним є факт наявності третини студентів з низькими рівнями по усіх досліджуваних показниках, а саме: унікальності – 37,5% студентів, оригінальності – 41,1% та продуктивності – 26,8% респондентів.

В ході дослідження ми з'ясували, що найнижчий показник вербальної креативності спостерігається серед студентів першого курсу. Ми вважаємо, що ці результати пов'язані з відсутністю досвіду у розв'язанні завдань творчого характеру.

Ці студенти характеризуються обмеженим словниковим запасом і низькою здатністю генерувати незвичайні ідеї та відповіді, що може свідчити про їхню низьку успішність у навчанні. Вони також не виявляють ініціативи та мотивації для розвитку відповідних навичок та вмінь, і не демонструють готовність використовувати творчі підходи у своєму навчальному та професійному житті.

Однак, ми також помітили, що показник вербальної креативності зростає серед старших студентів, що може свідчити про те, що цей показник підвищується під час навчання, як це підтверджують отримані результати.

За результатами нашого дослідження, ми можемо зазначити, що більшість студентів (48%) мають середній рівень вербальної креативності. Варто відзначити, що такі студенти відзначаються високим рівнем вербальної креативності (50% і 30%), і лише деякі студенти не завжди можуть виразно висловити свої думки на дану тему. Під час виконання завдань, студенти в основному базувалися на своїх знаннях, які вони отримали під час навчання, та власних уявлень.

Головним завданням вищої професійної освіти, з точки зору цієї проблеми, є розвиток стійкого інтересу студентів до творчих завдань і визнання їх актуальності і важливості. Під час експерименту була виявлена група студентів (32%), які мали високий рівень вербальної креативності. Їхня основна характеристика полягала в інтересі до запропонованих завдань, здатності до генерації багатьох варіантів відповідей і творчого підходу до організації творчої діяльності. Ця група студентів володіє самостійністю та ініціативністю.

Для визначення рівня розвитку творчості у майбутніх практичних психологів важливим є показник невербальної креативності. Ми використовували тест невербальної креативності Е. Торренса для оцінки показників оригінальності та унікальності, які є складовими творчих якостей. Для переконання в сформованості невербальної, іншими словами, творчої

креативності студентів, ми вивчали показники оригінальності та унікальності (рис. 2.4).

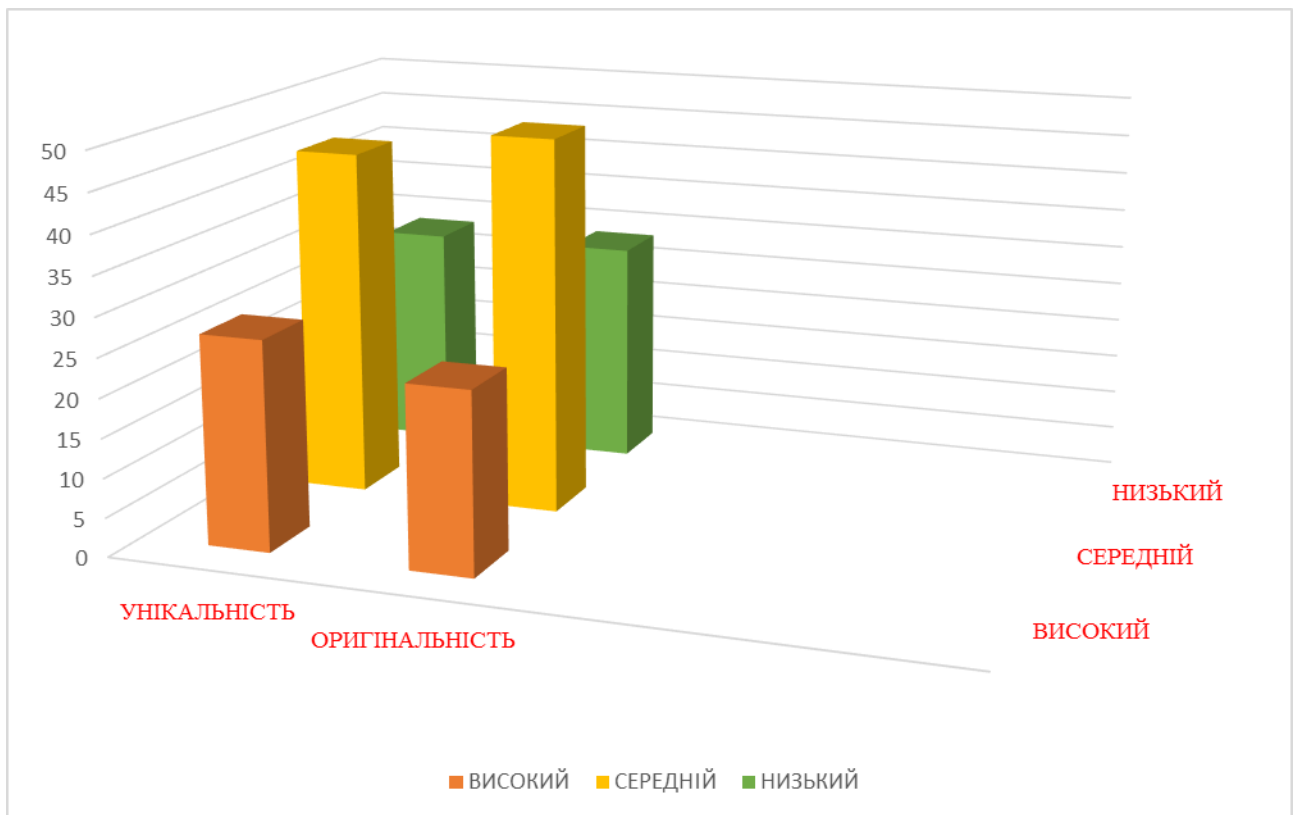

Рисунок 2.4 – Результати за тестом невербальної креативності

За даними рис. 2.4 можна зробити висновок, що у більшості студентів 44,6 % рівень їх творчих здібностей перевищує високий рівень. Це свідчить про те, що методика невербальної, тобто образотворчої природи, надає більше можливостей для виявлення творчих проявів у досліджуваних.

Можна зазначити, що нам вдалося виявити ступінь відмінності в малюнках, створених студентами. В результаті методики, де було визначено унікальність та оригінальність, можна зробити висновок, що ці дані свідчать, що для більшості респондентів характерний середній рівень креативності. Отримані числові показники респондентів вказують на те, що студенти мають схильність до мислення, яке передбачає пошук максимальної кількості варіантів розв'язання проблеми. Показники унікальності та оригінальності

високого та низького рівня знаходяться майже в однакових числових значеннях.

У цьому контексті важливо відзначити, що студенти спеціальності «володіють дивергентним мисленням, яке характеризується здатністю створювати нові комбінації з елементів, які інші використовують лише у звичайний спосіб. Тому показово, що особливістю такого мислення студентів є оригінальність і унікальність, тобто здатність до нестандартних рішень.

Опитувальник креативності Д. Джонсона акцентує увагу на аспектах, що стосуються творчого самовираження. Як свідчать результати дослідження за опитувальником креативності Д. Джонсона для самодіагностики креативної поведінки, слід зауважити, що серед здобувачів освіти переважає середній рівень розвитку креативності, що становить 39,3 % від усіх досліджуваних (рис. 2.5). Виявляється, що кількість респондентів із дуже низьким і дуже високим рівнями креативності однакова (8,9 %). Для 16,1 % респондентів характерний високий рівень креативності. Ці дані варто розглядати як позитивні, оскільки розвиток креативності у майбутніх фахівців може допомогти їм більш ефективно подолати складні життєві ситуації, будуючи на власній творчій потужності. Таким чином, результати дослідження креативності студентів свідчать про те, що серед них в основному переважають ті, чий рівні розвитку креативності можна віднести до середнього. Зазвичай розвиток цих показників також переважно знаходиться на середньому і низькому рівнях. Це підтверджує нашу думку про розробку програми, яка б сприяла підвищенню рівня креативної компетентності серед здобувачів освіти.

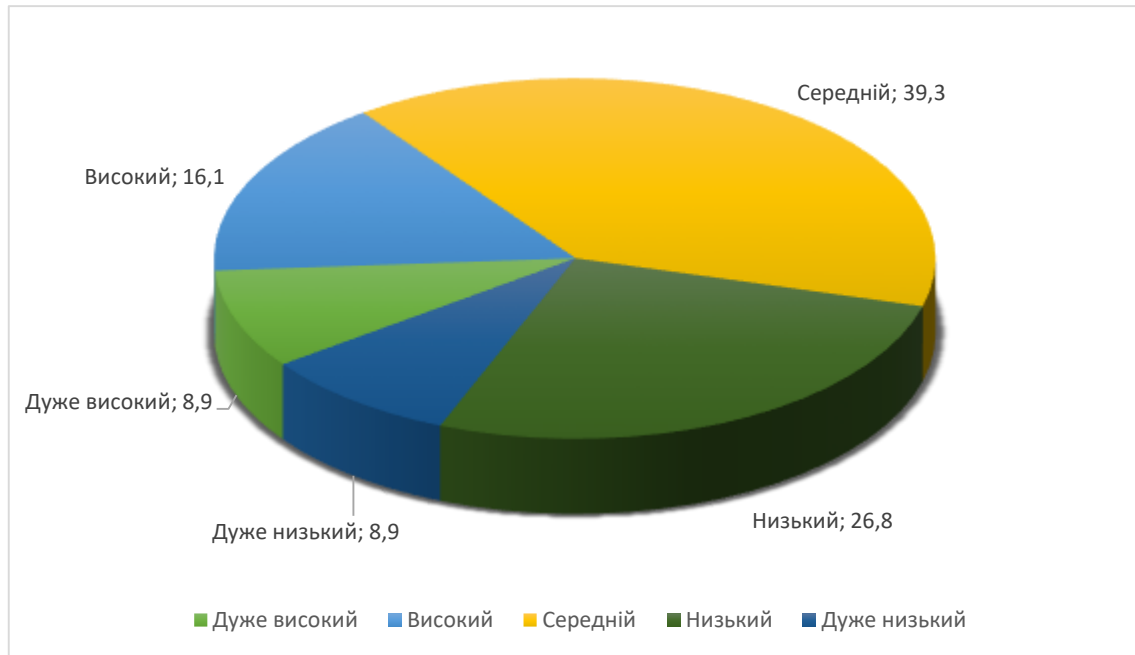

Рисунок 2.5 – Результати за опитувальником креативності Д. Джонсона

Аналізуючи отримані результати емпіричного дослідження варто зазначити, що ми визначили групу студентів, які потребують спеціально організованих психолого-педагогічних заходів для покращення і розвитку їхньої креативності. З метою активізації цих потенційних можливостей необхідно розробити програму, спрямовану на покращення цього показника, яка б враховувала задоволення пізнавальних потреб майбутніх фахівців у їхній діяльності та ефективно використовувала потенціал студентів для передачі знань.

2.3 Тренінг «Розвиток креативної компетентності»

Мета тренінгу: Розвиток креативної компетентності учасників, підвищення рівня їх творчого мислення та інноваційності.

Ціль тренінгу: полягає у підвищенні рівня креативності, інноваційності та творчого мислення учасників. Тренінг спрямований на вивчення та практичне застосування методів та технік для розвитку креативних

здібностей, що сприятиме підвищенню ефективності діяльності та розширенню горизонтів у різних аспектах життя.

Зміст тренінгу:

1. Введення у поняття креативності та креативної компетентності.
2. Розкриття ролі креативності у професійній та особистій сферах.
3. Вивчення стратегій та методів стимулювання творчого мислення.
4. Ознайомлення з техніками розвитку ідей та генерації нових концепцій.
5. Вироблення навичок просування та реалізації інноваційних ідей.
6. Аналіз креативних вправ та кейсів для практичного застосування.

Очікувані результати: Після завершення тренінгу учасники мають отримати такі результати:

- Збільшення рівня креативності та готовності до розвитку інноваційних рішень.
- Володіння практичними методами та стратегіями для стимулювання творчого мислення.
- Здатність застосовувати різні техніки для генерації нових ідей та їх реалізації.
- Здатність сприймати проблеми як можливості для творчого вирішення.
- Вміння працювати у команді, обмінюючись креативними підходами та ідеями.

Організація тренінгу: Тренінг можна проводити у форматі [онлайн/офлайн]. Заплановано використовувати інтерактивні методи, практичні завдання та дискусії. Учасники отримають матеріали/ресурси для подальшого вивчення.

На нашу думку, розвиток креативної компетентності є ключовим для досягнення високої ефективності та досягнення успіху у будь-якій галузі.

Тренінг надасть учасникам практичні знання та інструменти для активного розвитку їх креативності та інноваційного мислення.

День 1: Введення в креативність та її роль

- ✓ Презентація тренінгу та ознайомлення з метою та очікуваними результатами.

- ✓ Ознайомлення з поняттям креативності та її важливістю у різних аспектах життя.

- ✓ Вивчення зв'язку між креативністю, інноваціями та професійним успіхом.

День 2: Основи творчого мислення

- ✓ Розкриття основних характеристик творчого мислення.

- ✓ Вивчення ролі ризику, нестандартних підходів та відкритості у розвитку креативності.

- ✓ Практичні вправи на розвиток гнучкого мислення та здатності до переосмислення проблем.

День 3: Техніки стимулювання та генерації ідей

- ✓ Огляд різних технік генерації ідей, таких як мозковий штурм, асоціації, картки "Якщо...то..." та інші.

- ✓ Практичні вправи на застосування різних технік для розвитку нових ідей.

- ✓ Роль ігрового підходу у стимулюванні креативності.

День 4: Впровадження та реалізація інновацій

- ✓ Аналіз кейсів успішних інноваційних рішень у різних галузях.

- ✓ Розгляд стратегій та кроків для впровадження інноваційних ідей.

- ✓ Вироблення навичок ведення процесу реалізації інноваційного проекту.

День 5: Практична реалізація креативності

- ✓ Розвиток особистого проекту для впровадження креативних рішень у повсякденному житті або роботі.

✓ Презентація та обговорення проектів учасників.

Висновки, підсумки тренінгу та плани подальшого розвитку креативності.

Загальні зауваження:

Кожний день тренінгу буде складатися із теоретичних блоків, практичних вправ, інтерактивних завдань та дискусій. Учасники матимуть можливість обговорювати власний досвід та виклики у розвитку креативності. Під час тренінгу будуть використовуватися ігрові техніки, групові та індивідуальні завдання.

Цей тематичний план має на меті забезпечити систематичний та практичний підхід до розвитку креативної компетентності учасників, щоб допомогти їм реалізовувати свій потенціал у творчому та інноваційному напрямку.

Ось декілька рекомендованих вправ для тренінгу з розвитку креативності:

Мозковий штурм: Учасники групи пропонують якнайбільше ідей щодо певного завдання або проблеми. Без обмежень та критики відразу записують усі ідеї. Після цього обговорюється можливість об'єднання ідей чи їх доробки.

➤ Картки «Якщо...то...»: Учасники отримують картки з різними початками речень типу "Якщо у мене було б безмежно багато грошей, то..." чи «Якщо я був би відомою особистістю, то...». Їх завдання - закінчити речення інноваційним і нестандартним способом.

➤ Асоціативна вправа: Учасники отримують слово і записують асоціації, які надходять у їхній розум за короткий період часу. Ця вправа сприяє розвитку гнучкого мислення та створенню зв'язків між різними концепціями.

➤ Проект «Зовнішній огляд»: Учасники діляться своїми ідеями на папері зі своїм сусідом. Той, в свою чергу, робить надбудови та рекомендації,

доповнює або змінює ідеї. Це сприяє відкритому обміну поглядами та зміні перспективи.

- **Заборона «Ні»:** Учасникам відмовляється від використання слова "ні". Вони повинні відповідати на запитання та коментарі, залишаючи "так" або розвиваючи думку без відхилення.

- **Змініть контекст:** Учасникам пропонується взяти певну ситуацію та змінити її контекст, надавши нового значення. Наприклад, "Як би це виглядало в іншому часі, в іншому місці, з іншими людьми?"

- **Розділові та сюжетні картки:** Учасники отримують картки з різними сюжетами або розділовими знаками (крапка, кома, двокрапка тощо). Їх завдання - створити інноваційний сюжет, дотримуючись обраного розділового знака.

- **Картки обмежень:** Учасники отримують картки з обмеженнями, наприклад, «використовуйте тільки кольори синій та червоний» або «обов'язково включіть поняття 'смілива мрія»». Вони повинні розробити ідею, дотримуючись цих обмежень.

- **Портфоліо ідей:** Учасники створюють власне портфоліо ідей, де вони зберігають свої нестандартні підходи до рішення різних завдань. Це може бути корисно для подальшого вдосконалення та натхнення.

Ці вправи можуть бути адаптовані до специфіки тренінгу та потреб учасників, а також поєднуватися між собою для досягнення більшого ефекту в розвитку креативності.

Вправа «Розуміння креативності» Мета: дати визначення термінам «креативність» і «креативний». Хід вправи. Учасники поділяються на невеликі групи з 5-6 осіб. Протягом 15 хвилин кожна група створює свої визначення для слів «креативність» і «креативний», після чого презентує їх перед іншими учасниками. Далі відбувається міні-дискусія для обговорення запропонованих визначень. Також проводиться знайомство з існуючими

трактуваннями «креативність» і «креативний». Психологічний аспект: досягнення глибокого розуміння понять «креативність» і «креативний».

Вправа «Креативні якості». Мета: вивчити особливості креативних якостей викладача іноземної мови. Не кожна особа є відповідною особистістю для ролі викладача загалом та особливо викладача іноземної мови. Креативний викладач іноземної мови - це вчитель, який має певні навички. Хід вправи. Працюючи у малих групах, записати якості особистості, які повинні бути притаманні креативному викладачу іноземної мови. Ознайомитися з результатами досліджень психологів про особливості креативних педагогічних якостей викладача. Порівняти ці результати з власними спостереженнями. Психологічний коментар: осмислення і вивчення креативних якостей, які властиві викладачу іноземної мови.

Вправа «Віра в власну творчість». Мета: сприяти осмисленню існуючих творчих здібностей та розкриттю потенціалу творчості особистості. Хід вправи: Тренер пропонує учасникам наступні кроки:

Запишіть декілька фраз, які ви сприймаєте як підтвердження своєї творчої сутності (Наприклад, "Я є особливо творчою людиною", "Мої ідеї завжди на місці та вчасно", "Я можу пропонувати чудові концепції").

Оберіть будь-яке з запропонованих тверджень і створіть декілька десятків варіантів цього твердження, змінюючи особові займенники та фразові конструкції (Наприклад, "Я, Олена, є творчою особистістю", "Олена, ти дійсно маєш творчий потенціал", "Творча сутність - це Олена").

Випишіть негативні думки, які можуть виникнути, і розмістіть їх на іншому аркуші або на зворотній стороні аркуша (Наприклад, «Олена вже довгий час не представила нових ідей», «Інші не знають мене настільки, щоб судити про мою творчість», «Мені важко вважати себе творчою людиною»).

Поверніться до створення позитивних тверджень.

Знову поверніться до негативних тверджень - розгляньте їх як перешкоди на шляху до творчості.

Замініть негативні твердження на позитивні, зосереджуючись на них. Продовжуйте цей процес впродовж 5 днів. Протягом цього часу негативні думки, ймовірно, зникнуть (Наприклад, «Кожен день я пропоную нові ідеї», «Навіть якщо інші не досліджували мою творчість, це не дозволяє їм судити про неї», «Творчість - це про мене»). Далі фіксуйте лише позитивні твердження, поки ви не відчуєте, що така необхідність відпала.

Вправа «Емблема моєї професії та мій професійний принцип». Мета: оновлення особистого та професійного досвіду. Матеріали: бланки із зображенням герба, олівці, фломастери. Процес вправи: Учасникам роздаються бланки під назвою «Герб та Девіз». Завданням для них є заповнити області герба відповідними символами, які точно передаватимуть зміст кожної області: перша – «Моя професійна ідентичність»; друга – «Мої учні»; третя – «Мій погляд на моїх учнів»; четверта – «Моє професійне прагнення». На звуженій смужці учасники мають написати фразу, яка стане їх особистим професійним принципом (професійним кредо). Це може бути або відоме висловлювання, або фраза, яку вони створили самостійно.

Вправа «16 асоціацій: робота та її перешкоди». Мета: дослідити асоціативні сприйняття роботи та ідентифікувати перешкоди у відчутті задоволення від неї; провести аналіз можливих напрямків для професійного зростання. Матеріали: аркуші паперу формату А4, фломастери або олівці у кількості учасників. Порядок проведення вправи: На горизонтальний аркуш формату А4 розміщуються п'ять однакових вертикальних колонок. В першій колонці записуються 16 асоціацій, пов'язаних із словом «моя робота». Далі, в другій колонці, проводиться об'єднання асоціацій, де асоціація на перше слово об'єднується з асоціацією на друге слово, потім асоціація на третє слово з асоціацією на четверте слово і так далі. Це дозволяє отримати вісім асоціацій у другій колонці. Процедура повторюється для третьої колонки, де ми знову об'єднуємо асоціації з попередньої колонки і отримуємо чотири слова. Ця послідовність продовжується далі, поки в п'ятій колонці не

залишається лише одна асоціація. Цю останню асоціацію також слід відобразити схематичним малюнком. Таким чином, у кожного учасника з'являться два зображення - малюнок, що втручає задоволення від роботи, і образне асоціативне сприйняття самої роботи. Після цього проводиться обговорення та порівняння малюнків, виявлення спільних елементів, аналіз сильних і слабких сторін, а також можливих напрямків для професійного зростання.

Вправа «Життя з креативним підходом». Мета: перенос аспектів творчості в повсякденні реалії життя. Матеріали: маркери, аркуші формату А-3 або А-2. Послідовність вправи: Учасники групуються у команди з 5-6 осіб і отримують завдання: «Визначте список порад, які допоможуть зробити ваше життя більш творчим». Звертають увагу, що бажано включити поради щодо використання креативних підходів у професійному житті. Сформульовані поради повинні бути реальними та реалізованими більшістю учасників у повсякденному житті. Після завершення виконання завдання, аркуші розміщуються для огляду всіма учасниками.

Представники кожної команди озвучують свої поради та коротко пояснюють, як їх дотримання сприятиме зробити життя більш творчим. Для обговорення можна використовувати поради, які були розроблені фахівцями у психології творчості: регулярно вправляйтеся в фізичних вправах; дотримуйтесь різноманітного та збалансованого харчування; освоюйте методи релаксації та медитації, зміцнюйте впевненість у собі; ведіть щоденник, творіть малюнки, пишіть вірші, оповідання та пісні; читайте художню літературу, розвивайте свою уяву; міркуйте про нестандартне використання предметів у повсякденному житті; спробуйте себе в живописі або скульптурі; відвідайте місця, що надихають; розгляньте нові види діяльності, над якими ви раніше не думали; більше бувайте спонтанними та дружніми; розвивайте свій гумористичний стиль, переглядаючи комедії; слухайте класичну музику; регулярно виходьте зі своєї зони комфорту;

використовуйте різні підходи до щоденних рутинних обов'язків; плідно спілкуйтесь з новими друзями та розширюйте коло знайомств; думайте про себе як про творчу особистість; культивуйте креативність як спосіб життя; працюйте над бунтарськими аспектами свого характеру; розглядайте можливості питань «А що, якщо ...?»; обмежуйте час, проведений перед телевізором; дозволяйте собі мріяти; не бійтеся помилятися або приймати неправильні рішення; утримуйтеся від поспішних суджень; поглиблюйте своє зацікавлення у всьому.

Висновки до розділу.

У розділі, присвяченому емпіричному дослідженню креативної компетентності майбутніх фахівців, розглянуто три ключові аспекти: організацію та проведення дослідження, отримані результати та тренінг «Розвиток креативної компетентності». У розділі детально описано методологію дослідження, включаючи вибір відповідного зразку, розробку інструментарію для збору даних та стратегії аналізу. Використання систематичного підходу дозволило забезпечити високий стандарт дослідження, забезпечивши достовірність та репрезентативність результатів.

Отримані результати надають унікальний погляд на рівень креативної компетентності майбутніх фахівців. Аналіз даних вказує на ключові аспекти, що визначають цю компетентність, а також виявляє фактори, які можуть впливати на її розвиток. За отриманими результатами розроблено тренінг «Розвиток креативної компетентності»:

У цьому розділі магістерської дисертації вдалося не лише виконати емпіричне дослідження, але й визначити конкретні шляхи для покращення креативної компетентності майбутніх фахівців, враховуючи результати тренінгу та висновки емпіричного дослідження. Цей розділ стає ключовим

доповненням до загального розуміння теми та вказує на можливі шляхи подальших досліджень у цьому напрямку.

ВИСНОВКИ

1. В ході теоретичного аналізу вдалося чітко визначити креативну компетентність як сукупність знань, вмінь та навичок, що дозволяють особі творчо та ефективно вирішувати завдання в різних сферах життя. У результаті аналізу було встановлено, що креативна компетентність включає когнітивні, соціальні та емоційні компоненти. Зрозуміло, що не лише інтелектуальні аспекти, але і здатність до співпраці та вираження емоцій грають ключову роль у розвитку креативних вмінь. Теоретичний аналіз підкреслив взаємозв'язок креативної компетентності з іншими аспектами психології, зокрема з розвитком самосвідомості, впевненості та позитивного мислення. Визначено, що креативна компетентність вимагає не тільки здатності до розв'язання проблем, а й готовності до адаптації та впровадження інноваційних підходів. Аналіз дозволив ідентифікувати різні креативні процеси та стратегії, такі як асоціативне мислення, відкладене мислення, здатність до переосмислення проблем та використання різноманітних джерел для здобуття інсайтів.

2. Аналіз структури креативної компетентності вказав на важливість когнітивних аспектів, таких як гнучкість мислення, здатність до аналізу та синтезу інформації, а також вирішення завдань із застосуванням нестандартних підходів. Виявлено, що соціальні вміння грають ключову роль у структурі креативної компетентності студентів. Здатність до співпраці, взаємодії та обміну ідеями впливає на їхню здатність до творчого розв'язання проблем. Структура включає емоційну інтелігенцію як важливий елемент. Здатність розпізнавати, регулювати та виражати емоції допомагає студентам краще реагувати на творчі виклики та управляти стресом. У контексті сучасного світу важливо враховувати технічні та інноваційні навички як елемент структури креативної компетентності. Здатність використовувати нові технології та швидко адаптуватися до змін — це необхідна умова для

творчого успіху. Структура враховує індивідуальний творчий потенціал та здатність студента до самовираження через творчість. Здібність висловлювати власні ідеї та погляди сприяє формуванню унікального креативного стилю.

Отримана структура визначає багатоаспектність креативної компетентності студентів, що враховує індивідуальні, соціальні та технічні вимоги сучасного суспільства. Такий комплексний підхід дозволяє ефективно формувати та розвивати творчі навички у майбутніх спеціалістів.

3. Методологія дослідження була обрана з урахуванням завдань, поставлених перед дослідженням. Застосування комбінації кількісних та якісних методів дозволило отримати глибоке та розгорнуте розуміння динаміки розвитку креативної компетентності. Процес організації дослідження передбачав вивчення попередніх робіт, розробку опитувальників та використання фокус-груп для збору якісної інформації. Відбір учасників був здійснений на основі критеріїв, що дозволило отримати репрезентативний вибір. Отримані дані були об'єктом глибокого аналізу. Кількісний аналіз дав можливість отримати статистично значущі результати, тоді як якісний аналіз дозволив розкрити контекстуальні аспекти розвитку креативної компетентності. Отримані результати надали можливість визначити динаміку розвитку креативної компетентності серед обраної групи учасників.

Емпіричне дослідження дозволило ідентифікувати ключові фактори, що впливають на розвиток креативної компетентності студентів. Серед них визначено роль педагогічного підходу, взаємодії з оточенням та особистісних особливостей. У результаті дослідження був встановлений зворотній зв'язок з учасниками програми. Враховуючи їхні відгуки, були внесені корективи та удосконалено підходи до розвитку креативної компетентності.

Отримані результати емпіричного дослідження не лише дозволяють краще розуміти динаміку розвитку креативної компетентності, але і надають

конкретні вказівки для подальшого вдосконалення методів та підходів до її формування.

4. Розроблений тренінг мав на меті систематично розвивати креативну компетентність учасників. Завдання визначалися з урахуванням теоретичного аналізу та потреб учасників. Тренінг включав комплексну структуру, орієнтовану на різноманітні аспекти креативної компетентності. Використані методи охоплювали інтерактивні вправи, креативні завдання та групові діалоги для максимальної ефективності. Під час розробки тренінгу було враховано особливості цільової групи, враховуючи рівень підготовки, інтереси та потреби учасників. Це дозволило забезпечити максимальну адаптацію та ефективність навчання. Тренінг активно використовував творчі методи для стимулювання індивідуального та групового творчого процесу. Завдання були спрямовані на розвиток креативного мислення та пошук нестандартних рішень.

Розроблений тренінг може бути впроваджений в освітній процес як частина програми підвищення кваліфікації для вчителів, менеджерів та інших професіоналів для стимулювання творчого розвитку. Розроблений тренінг «Розвиток Креативної Компетентності» представляє собою ефективний інструмент для систематичного розвитку творчих здібностей учасників. Адаптований до потреб та характеристик цільової групи, він може стати важливою частиною освітніх програм та сприяти формуванню креативних професіоналів.

Отже, магістерська робота, фокусуючись на теоретичному аналізі, емпіричному дослідженні та розробці тренінгу, надала глибоке розуміння та практичні інструменти для розвитку креативної компетентності у студентів. Результати цієї роботи можуть слугувати основою для подальших досліджень та практичного впровадження у систему фахової підготовки.

Робота вказує на перспективи подальших досліджень у сфері креативної компетентності, зокрема на вивчення впливу новітніх технологій,

взаємодії з різними формами навчання та розвитку креативності у різних культурних контекстах.

ПЕРЕЛІК ДжЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Андрієвська В. В. Креативність. К.: Юрінком Інтер, 2008. 432 с.
2. Антонішина В.Л. Визначення сутності поняття креативності в психолого-педагогічній науці. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. 2010. Вип. 14. Кн. 11. С. 11 – 18.
3. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14 – 41.
4. Артемчук О. Г. Концепція креативності в рамках професійної підготовки майбутніх практичних психологів. *Актуальні проблеми практичної психології*. Зб. наук. праць. Частина І. Херсон, ПП Вишемирський В. С., 2008. С. 17–21.
5. Барко В.І., Панок В.Г. Креативність та її діагностика: *Обдарована дитина*. 2001. № 6. С. 21 – 24.
6. Булка Н.І. Креативність і соціальна компетентність. *Практична психологія та соціальна робота*. 2001 № 10. С. 46 – 49.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
8. Воробйова Т. Диференціація компонентів креативної компетентності молодших школярів. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. праць УПДПУ ім. П. Тичини. 2012. Вип. 43 (2). С. 113–118.
9. Гергель, Є.Л. Психологічні особливості формування креативних здібностей в підлітковому віці: автореф. дис. канд. психол. наук / Є.Л. Гергель ; Центр. ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України. К., 2007. 20 с.
10. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко; гол. ред. С. Головка. К. : Либідь, 1997. 374 с.
11. Горностаї П. П. Креативність і гармонійність особистості (психотерапевтичний аспект) / П. П. Горностаї // *Науковий часопис НПУ ім.*

М. П. Драгоманова. *Психологічні науки*: зб. наук. праць. Серія № 12. К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2005. № 9 (33). С. 3–7.

12. Гриненко, І. В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Гриненко Ігор Васильович ; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. Т., 2008. 192 с.

13. Діагностика креативності у профорієнтаційній роботі : методичні рекомендації / за ред. Н. А. Бельська, М. Ю. Мельник, М. М. Новгородська. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. 72 с.

14. Драгієва Л.В. Діагностика сформованості творчого потенціалу майбутніх викладачів технологій. *Теорія і практика впровадження компетентнісного підходу у підготовці вчителів технологій в умовах євроінтеграційних змін* : зб. наук. пр. за мат. наук.-практ. конф. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2016. С. 26-32.

15. Дунаєва О. М. Інтерактивна технологія формування педагогічної креативності. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*: зб. наук. Праць УПДПУ ім. П. Тичини. 2007. Вип. 19. С. 138–143.

16. Іванченко А.О. Психологія креативності особистості: теоретико-методологічний та прикладний аспекти : автореф. дис. ... докт. психол. наук. 19.00.01. Національна академія педагогічних наук України інститут психології імені Г. С. КОСТЮКА. Київ. 2017. 20 с.

17. Кириченко Р. В. Особливості розвитку креативності майбутніх педагогів. *Актуальні проблеми психології*: збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013. Том X: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. Вип. 25. С. 185–193.

18. Лобода О. В. Креативність як системоутворюючий фактор структури особистості майбутнього практичного психолога [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://conference.mdpu.org.ua/viewtopic.php?p>

19. Міщиха, Л.П. Психологія творчості: Навч. посіб. / Л.П. Міщиха ; Прикарпат. нац. ун-т ім. В.Стефаника. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 447 с.
20. Моляко В. Творчий потенціал людини як психологічна проблема. Психологія, 2007. № 4. С. 6-10.
21. Москалець В.П. Психологія особистості. Підручник, 2-ге вид., Київ-Івано-Франківськ: «Нова Зоря», 2020. 436 с.
22. Особов І.П. Умови, що сприяють формуванню креативності студентів в навчально-освітньому середовищі. Гуманітарні наукові дослідження. 2011. № 4. С. 42-50.
23. Панамарьова-Семенова Р. О. Психологічні принципи розвитку креативності обдарованої особистості. Обдарована дитина. 2009. №1. С. 20-26.
24. Пашнєв Б. Психодіагностика обдарованості. Харків: Видавнича група «Основа»: «Тріада+». 2007. 160 с.
25. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.
26. Психологія особистості : Словник-довідник / За ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. К. : Рута, 2001. 320 с.
27. Розіна, І.В. Особливості розвитку креативних форм мислення в підлітковому віці: автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.07 / І.В. Розіна ; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. О., 2009. 21 с.
28. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посібник. 2-ге вид., доп. К. : Либідь, 2001. 288 с.
29. Саврасов М. В. Психологія креативності особистості студента: психологічна структура та зміст. Науковий вісник МНУ Імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. № 2 (15). 2015. С. 116-120.

30. Сологуб А. Технологія креативного навчання. *Управління освітою*. 2006. 11(131) червень. С. 4-5.
31. Тарасюк, Л. С. Проблема креативності в класичній і сучасній українській філософії. *Гуманітарний часопис* : зб. наук. пр. / Нац. аеркосміч. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т» ; редкол.: В. О. Копилов (голов. ред.) [та ін.]. Х., 2012. № 3 (32). С. 94–100.
32. Тернавська Т. А. Вивчення розвитку невербальної креативності як складової пізнавальної активності студентів університету. *Проблеми емпіричних досліджень у психології*. Вип. 1. К. : Гнозис, 2008. С. 10-16.
33. Туриніна О. Л. Психологія творчості : навч. посіб. К. : МАУП, 2007. 160 с.
34. Філософський енциклопедичний словник / ред. кол. В. І. Шинкарук (голова) та ін.; наук. ред. Л. В. 16. Озадовська, Н. П. Поліщук. К.: Абрис, 2002. 747 с.
35. Фролова Є. В. Креативність як чинник успішності навчальної діяльності. *Вісник ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Психологія*. Харків : ХНПУ, 2009. Вип. 32. С. 204-214.
36. Ягупов, В. В. Компетентністний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Наук. зап. К., 2007. Т. 71 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. С. 3–8.
37. Яковенко, Т. В. Структурні компоненти креативної компетентності майбутніх інженерів-педагогів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2012. № 8 (26). С. 346–354.
38. Ямницький В. М. Розвиток життєтворчої активності особистості: теорія та експеримент: монографія. Одеса : ПНЦ АПН України. СВД М. П. Черкасов, 2006. 362 с
39. Barron F. Creativity, intelligence and personality. *Ann. Rev. of Psychol.* 1981. V.32. P. 439–476/

40. Hamid Rajaei [Электронный ресурс]. URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Hamid_Rajaei#Creativity_theory.2C_The_prolixes_and_the_simplifiers.2C_Epistemological_attitude.
41. Bonk C.J., Graham C.R. The handbook of blended learning environments: global perspectives, local designs. San Francisco: Jossey-Bass Pfeiffer, 2006. 32 p.
42. Devlin K. What is mathematical creativity, how do we develop it, and should we try to measure it? Part 1: web-site. URL: <https://www.mathvalues.org/masterblog/2019/1/25/what-is-mathematical-creativity-how-do-we-develop-it-and-should-wetry-to-measure-it-part-1>.
43. EUR-ACE System: web-site. URL: <http://www.enaee.eu/eur-ace-system>.
44. Osborn A. F. Your creative power / A. F. Osborn // How to use imagination. – N.Y., 1950. – 275 p.
45. Ruchen D.S. Key Competencies for a Successful Life and a Well-Functioning Society. Göttingen: Hogrefe & Huber Publishers, 2003. 206 p.
46. Carlsson, I. On the neurobiology of creativity. Differences in frontal activity between high and low creative subjects / I. Carlsson, P. Wendt, J. Risberg // *Neuropsychology*. 2000. V. 38. № 6. P. 873–885.
47. Epstein, R. Generativity theory and creativity / R. Epstein // M.A. Runco & R.S. Albert (Eds.), *Theories of creativity*; rev. edition. – Cresskill, NJ: Hampton Press. 2005. 121 p.
48. Eysenck, H.J. *Genius. The natural history of creativity* / H.J. Eysenck. – Cambridge. : Camb. Univ. Press. 1995. 356 p.
49. Fink, A. EEG alpha oscillations during the performance of verbal creativity task: Differential effects of sex and verbal intelligence / A. Fink, A.C. Neubauer //
50. *International J. of Psychophysiol.* 2006. V. 62, № 1. P. 46– 53.

51. Guilford, J.P. Creativity / J.P. Guilford // *American Psychologist*. – 1950. V. 5. P. 444-454.
52. Guilford, J.P. The nature of human intelligence / J.P. Guilford. N.Y. : McGraw. Hill, 1967. – 538 p.
53. Martindale, C. Personality, situation and creativity. In *Handbook of creativity* / Ed. J.A. Glover, R.R. Ronning, C.R. Reynolds. N.Y. : Plenum, 1989 – P. 211–232.
54. Putz, P. EEG correlates of multimodal ganzfeld induced hallucinatory imagery / P. Putz, M. Braeuing, J. Wackermann // *International J. of Psychophysiol.* 2006. V.61, № 2. P. 167–178.
55. Rogers, C.R. *On Becoming a Person : a Therapist's View of Psychotherapy*. Boston, 1961. 420 p.
56. Sternberg, R. General intellectual ability// *Human abilities* by R. Sternberg. 1985. P. 5–31.
57. Taylor, C. W. Various approaches to and definitions of creativity / C. W. Taylor // *The nature of creativity* / R. Sternberg, T. Tardif (eds.). Cambridge, 1988. – P. 99–126.
58. Torrance, E.P. The Nature of Creativity as Manifest in its Testing//*The Nature of Creativity/ Sternberg R.J. (Ed.). Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1988. – P. 32–75.*
59. Torrance E.P. / *Scientific view of creativity and factors affecting its growth. Daedalus: Creativity and Learning, / E.P. Torrance 1965. P. 663-679.*
60. Wollach, M. A. A new look at the creativity – intelligence distinction / M. A. Wollach, N. A. Kogan // *Journal of Personality*. 1965. № 33. P. 348–369.